



Hoge Kempen,

De baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in kaart gebracht

hoge baten



Tom Bade | Aafke van Erk | Saskia Houben | Gerben Smid



Hoge Kempen,

De baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in kaart gebracht

hoge baten



Hoge Kempen,

De baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in kaart gebracht

hoge baten

Tom Bade | Aafke van Erk | Saskia Houben | Gerben Smid



Inhoud

	In het spoor van de natuur...	7
	Proloog: Natuur in de boeken	9
1	Economie als Kunst of Kitsch?	15
2	De eerste de beste	25
3	Over vrije tijd, besteden en genieten	35
4	Huisje boompje beestje	43
5	De nieuwe dienstensector	53
6	De donkere kant van de economie	63
7	Erfgoed , eind goed al goed	75
8	Tot hier en verder	81
9	De baten in kaart	87
10	Rechten en plichten	93
	Epiloog: Het boek sluiten	101
	Sommaire	103
	Summary	107
	Noten	110
	Colofon	112



In het spoor van de natuur...



Mogen wij u even meenemen in een denkoefening? Denkt u dat een eekhoorn weet hoe belangrijk en waardevol hij is? Denkt u dat een ijsbeer weet dat zijn voortbestaan bedreigd wordt door een veranderend klimaat? ...Nee, dat weten ze niet. De waarde van natuur wordt door ons – mensen – bepaald. Zonder proper water, zuivere lucht en een aarde die zienderogen opwarmt zullen eekhoorns, ijsberen... maar ook mensen als soort steeds meer onder druk komen te staan. En dat willen we niet, toch? Er ontstaat dus een uitgelezen kans om gelijktijdig zowel onszelf als de natuur te verzekeren van een duurzame toekomst. Het is tijd om onze verantwoordelijkheid op te nemen en alle argumenten te verzamelen om iedereen te overtuigen mee op weg te gaan.



Voor u ligt een niet alledaags, maar wel vernieuwend, uitdagend, uitnodigend en apart boek over natuur. '**Hoge Kempen, hoge baten**' gaat over die andere waarde van natuur – de economische waarde – en levert de argumenten en het bijkomend bewijs dat natuur beschermen (en ontwikkelen) een erg hoog economisch rendement kan hebben en een uitgelezen kans kan zijn op een duurzame ontwikkeling voor onze huidige en onze toekomstige samenleving.

Natuur (terug) verbinden.

Als wij het niet doen, wie dan wel?

Als we het niet samen doen, hoe dan wel?

Als we het nu niet doen, wanneer dan wel?


Think globally, act locally and change personally!


Ignace Schops, Directeur en


Frank Smeets, Voorzitter van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland




Proloog: Natuur in de boeken

 Wat doet u tegenwoordig als u het Nationaal Park Hoge Kempen een bezoek wilt brengen? U gaat niet meer naar de bibliotheek of de boekwinkel, gespecialiseerd in de betere reisgidsen en kaarten. Nee, het eerste wat u doet, is een bezoekje brengen aan het internet. Daar kunt u tegenwoordig immers vinden wat u nodig hebt. Al reizend over het wereldwijde digitale netwerk vindt u alles. Bijvoorbeeld het natuurgebied dat u wilt bezoeken: informatie over wandelroutes, planten en dieren, ervaringen van bezoekers en wat al niet meer.

 Het leuke is dat, wanneer je in Google 'Nationaal Park Hoge Kempen' invoert, je niet alleen de websites van nationaleparken.be, Wikipedia en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) vindt. Je ziet ook advertenties staan, bijvoorbeeld voor het reserveren van hotels in de regio. Bijzonder in het oog springend is een advertentie met de vraag 'Naar Park Hoge Kempen?'. Dit blijkt dan het park 'De Kempense Meren' van een firma met een zonnige naam te zijn.

 Zou het toeval zijn dat ook deze advertentie naar voren komt? Dat als u 'Nationaal Park' invoert, u dan een vakantiepark te zien krijgt? Het kan natuurlijk een slimme marketing truc zijn, of een 'zoektechnische shortcut', waarbij namen zo nauw aan elkaar verbonden worden dat u altijd eerst op de pagina van de zonnige vakantie-aanbieder terecht komt. Maar het maakt wel duidelijk dat natuur, recreatie, toerisme en economie zeer nauw met elkaar verbonden zijn. Zo nauw zelfs dat het niet meer dan logisch is dat zij ook samen op het web, vlak naast elkaar, opdoemen. Natuur, plezier en economie zijn als het ware – in biologische termen – een 'symbiose' aangegaan.

 De relatie tussen natuur en recreatie is altijd zeer innig geweest, dat weet iedereen die wel eens een bezoekje aan een natuurgebied brengt. Zeker op zondagmiddag bent u nooit alleen in de natuur. Veel van uw soortgenoten hebben kennelijk dezelfde behoefte aan rust. Talloze onderzoeken hebben uitgewezen dat dit ook leidt tot economische baten voor de regio. Allemaal op te sporen, of u nu de boekhandel in de binnenstad binnenwandelt, of liever over het web surft: over de economie van natuur en landschap is al veel geschreven. Maar nog nooit over de baten van het Nationaal Park Hoge Kempen. Daarom wordt hier een boekje open gedaan over de baten van natuur en landschap in het algemeen en de baten van het Nationaal Park

Hoge Kempen in het bijzonder. Dit park verdient namelijk ook een dergelijke economische invalshoek. Het is het eerste Nationale Park van België en het blijkt bovendien in alle opzichten – toeristisch, educatief, ecologisch en cultuurhistorisch, maar ook economisch – een groot succes.



Dat succes is voornamelijk te danken aan het door het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) ontwikkelde internationaal gerenomeerde ‘(Re)-connection Model’¹, waarbij natuur (terug) verbonden wordt met de maatschappij en haar burgers. Geheel passend in dit model bedacht en ontwikkelde de organisatie ook het nu erg succesvolle ‘Fietsroute-netwerk’. Ook passend in dit model wordt momenteel het GrensPark Kempen-Broek en het Rivierpark Maasvallei internationaal uitgebouwd.²



Het is daarom niet meer dan logisch dan dat we bij het RLKM in de boeken van het Nationaal Park Hoge Kempen duiken. We hebben het dan over ‘de grootboeken van de natuur’, om het zo maar te zeggen. Maar wat vreemd is, is dat dit dan weer moeilijker blijkt te zijn dan zo op het eerste gezicht zou lijken. De baten van het Nationaal Park zijn niet te vinden. Maar waar vinden we de baten van het Nationaal Park dan wel? In de bibliotheek? Op het web? Bij de betere boekhandel? Helaas, over de voordelen van de kempische natuur werd nog nergens een boekje opengedaan. Er wordt nergens een boekhouding bijgehouden van de winst die wordt gegenereerd door dit prachtig stukje België. Zelfs niet in de boeken van de lokale of regionale overheid. Van de kosten natuurlijk wel. Daarvoor kunnen we gewoon naar het RLKM gaan, binnenstappen, en gezellig keuvelend alles te zien krijgen over de kosten van een nationaal park. Hier, binnen de vier muren van dit instituut, wordt netjes bijgehouden wat wordt uitgegeven aan beheer en onderhoud en aan de nieuwe projecten die in het gebied worden uitgevoerd. Over de kosten kan men dus eenvoudig een boekje open doen. De baten ontbreken echter.



Wie de baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in kaart wil brengen, moet het veld in. Soms digitaal, vaak ook fysiek, op zoek naar deskundigen, of mensen die werken in of rond het Nationaal Park en die door ervaring verstand van zaken hebben. Een dergelijke reis door het werkveld zal dan leiden tot een overzicht van baten, zoals bestedingen van recreanten en toeristen bij de diverse cafés, restaurants, hotels, campings, fietsverhuur, detailhandel en musea, in en rond het park. Ook zal het effect van de toegevoegde waarde van de nabijheid van het Nationaal Park op de woningwaarde, het leefklimaat en de luchtkwaliteit naar voren komen, evenals de bijdrage aan het zuiveren van het drinkwater. Tijdens deze zoektocht zal ontdekt worden dat niet alleen ondernemers, bewoners en huizenbezitters baat hebben bij het Nationaal

Park, maar ook verschillende overheden via belastinginkomsten over deze baten. Kortom, wie de baten in kaart wil brengen, moet de paden op en de lanen in. Het lastige is, dat daar geen reisgids voor bestaat. Niet in de bibliotheek, niet op het web en zelfs niet in de betere boekhandel.




Waarom zouden we die reis evenwel ondernemen, zo'n zoektocht naar de economische baten van het Nationaal Park? Immers, dat Nationaal Park ligt er toch? Welnu, het Nationaal Park Hoge Kempen is, zoals gezegd, voor België – en zeker voor Vlaanderen – een uniek natuurgebied. Het is het eerste en tot op heden het enige Nationaal Park in België en veruit het grootste natuurreservaat in Vlaanderen. En dan willen we in ieder geval weten wat een dergelijk park teweeg brengt. Zeker ook in economische zin, omdat vaak te horen is dat dankzij de 'groene maffia' de 'economie op slot gaat'. Een belangrijke onderzoeksvraag om aan onze zoektocht te beginnen, zou kunnen zijn of de kosten die voor beheer en onderhoud worden gemaakt, niet zouden kunnen worden gezien als investeringen in de regionale economie, en dat die zich kunnen terugverdienen. Bijvoorbeeld in de vorm van banen. In dat geval zouden we tot het inzicht kunnen komen dat meer natuur niet alleen meer planten en dieren beschermt, maar ook meer banen oplevert. Een dergelijk resultaat is toch wel de moeite van een zoektocht waard.



Stel nu dat we in staat zouden zijn om aan te tonen dat een dergelijk Nationaal Park in onze achtertuin bijdraagt aan de regionale economie. Dat zou betekenen dat we, naast de ecologische argumenten die we hebben om de natuur te beschermen, we voortaan ook over economische argumenten kunnen beschikken. Daarmee ondersteunen we niet alleen de natuur, maar ook de regionale economie. Hetgeen misschien wel impliceert dat in Vlaanderen mogelijk ruimte is voor nog een paar nationale parken. Straks geldt dan voor een nationaal park niet het NIMBY (Not In My Back Yard) effect, maar het PIMBY (Please In My Back Yard) effect. Dat zou toch leuk zijn?



Laat ons vooralsnog met beide voeten op de grond blijven. Voor u ligt een reisgids. Een reisgids die u leidt door de nieuwste inzichten in de economie van natuur, landschap en erfgoed. Maar bovenal een reisgids die u loodst door de economische baten – en in het verlengde daarvan de economische kansen – van het Nationaal Park Hoge Kempen. Een tocht vol verrassingen.

 Het is tevens een reisgids die u zal laten zien welke prachtige economische vergezichten het terugbrengen van de baten van natuur en landschap naar het beheer van diezelfde natuur en datzelfde landschap oplevert. Een gids vol prachtige vergezichten, die laten zien dat nationale parken dragers van de regionale economie zijn en dat op meer plaatsen zou kunnen (en moeten) worden overwogen om over te gaan tot oprichting van dergelijke parken.

 Voor degenen die bang zijn dat zij geen verstand hebben van economie en straks door de bomen het Kempense bos niet meer kunnen zien: de producten die wij beschrijven zijn zo eenvoudig dat zelfs bankiers en accountants ze kunnen begrijpen en waarderen. Echt een boekje om te lezen, liggend op een gezellig picknickkleed op de heide in het Nationaal Park Hoge Kempen. Dat is, zoals dat in moderne termen heet, een 'win-win situatie'. Of, naar Horatius, 'Utile Dulci', dat wil zeggen 'het nuttige met het aangename verenigen'³: de kern van de economie van natuur en landschap.





ASH

1 Economie als Kunst of Kitsch?



'Tussen Kunst en Kitsch' is een tv-programma dat in Vlaanderen al jaren zeer populair is.⁴ Het is een programma op locatie, waar mensen de kans krijgen om hun schilderij, beeld of wat dan ook maar van enige waarde zou kunnen zijn, aan experts te tonen. Het is altijd leuk om te zien wanneer de braafste burger uit de straat een schilderij van de zolder heeft meegenomen en zomaar een prentje van Breughel, Ensor of Van Doren in huis blijkt te hebben. Aan de andere kant is het verrassend om te zien hoeveel mensen de protserige oude vaas van tante Fientje, of een souvenir van hun laatste vakantie, voor echte kunst blijken aan te zien en ontgoocheld (of zelfs boos) met het goedje in de plastic boodschappentas weer naar huis terugkeren.



Vanuit economisch perspectief levert het programma een prima inzicht in het feit dat wij, als mensen, twee waarden toekennen aan goederen. Allereerst is er de persoonlijke waarde die we toekennen aan een schilderij of ander kunstobject. Dat zouden we ook de 'emotionele waarde' of 'intrinsieke waarde' kunnen noemen. Deze waarde heeft bijvoorbeeld te maken met het feit dat het object al generaties in de familie is, of dat een dierbare het als een herinnering heeft geschonken. We kunnen deze waarde niet in geld uit drukken. Aan de andere kant is iedereen die zijn objecten aan de deskundigen voorlegt ook geïnteresseerd in de 'economische waarde'. In het programma wordt dit de 'marktwaarde', 'vervangingswaarde' of 'verzekeringswaarde' genoemd.





In principe staan de emotionele waarde en de marktwaarde volkomen los van elkaar. Het schilderijtje uit de vitrinekast kan heel onverwacht 1 miljoen euro waard zijn, maar er is geen haar op het hoofd van de eigenares die eraan denkt het object te verkopen: "Van bompa gekregen!". Aan de andere kant kan een kunstwerk geen enkele marktwaarde hebben, maar niettemin een grote emotionele waarde en zal de eigenaar het om die reden blijven koesteren.





Stelt u zich nu eens voor, dat op een avond in bijvoorbeeld Sint Niklaas, de directeur van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) binnen stapt bij de groene variant van Tussen Kunst en Kitsch, laat ons zeggen: Tussen Kunst en Kitsch goes green. De directeur van het RLKM is één van de bezielers van onder meer het Nationaal Park Hoge Kempen. Samen met de Vlaamse overheid, het Agentschap voor

Natuur en Bos, de provincie Limburg, de gemeenten, bedrijven, natuurverenigingen, de vele partners en vooral met een fantastisch team van het RLKM, bouwde hij aan een duurzaam project: het eerste Nationale Park van Vlaanderen. Uit zijn tas haalt de directeur een boek over het Nationaal Park Hoge Kempen tevoorschijn en legt het op de tafel neer. Uiteraard vraagt hij de dienstdoende deskundige, naast een beschrijving, van het aangeboden, ook de economische waarde van dit prachtige natuurgebied vast te stellen.

 U zult zich afvragen waar dit goed voor is, want natuurgebieden hebben toch vooral een onschatbare emotionele waarde? Ze gaan die gebieden toch niet verkwaselen aan de een of andere projectontwikkelaar? Neen, niets van dit alles. Daarom gaat onze zeer gewaardeerde deskundige aan de slag om de waarde van het gebied te bepalen. Dat zal lastig zijn, want er is geen markt voor natuurgebieden, er zijn geen veilingen, geen internetsites, of wat dan ook, waar je een nationaal park kunt kopen.

 De deskundige weet nochtans raad. Wil hij de werkelijke economische waarde van het park vaststellen, dan zal hij alle functies die het natuurgebied voor de samenleving vervult, moeten achterhalen en kijken wat daarvan de economische baten zijn. Het gaat dan niet alleen om de productie van hout of de opbrengst van jachtrechten, het gaat ook om het (regen)water dat gratis wordt gezuiverd, de CO₂ die wordt vastgelegd, of het fijn stof dat uit de lucht wordt gefilterd. Hij moet ook trachten de opbrengsten uit toerisme en recreatie in kaart te brengen: deze lopen namelijk veelal in de miljoenen en de invloed van het Nationaal Park op de huizenprijzen moet onze expert trouwens ook zeker betrekken in de waardebeoordeling.

 Stel nu dat de waarde – of beter gezegd ‘de baten’ – van het park aan de hand van de expert op 100 miljoen euro worden geschat, zal het park dan maar snel verkocht worden? Welnee, natuurlijk niet, want dat zou de emotionele waarde van het Nationaal Park Hoge Kempen buiten beschouwing laten. Die waarde is onschatbaar. Ignace Schops biecht de kijkers dan ook op dat, wat alle partijen betreft, de waarde niet in geld is uit te drukken. Hij beweert dat het Nationaal Park nooit verkocht zal worden. En waarom zouden ze? Maar we weten nu wel dat een nationaal park niet alleen maar geld kost, maar ook geld (en werkgelegenheid!) oplevert.

 Kortom, het Nationaal Park wordt niet verkocht, want dat hebben de Vlamingen van hun voorouders geërfd en aan de goede zorgen van het Agentschap voor Natuur en Bos overgedragen. Maar met de opgedane kennis over de economische waarde die het

park genereert, kan er wel duidelijk worden gemaakt aan de beleidsmakers, dat indien het gaat om investeringen in de kwaliteit van onze samenleving, het niet alleen gaat om de aanleg van wegen en vliegvelden, maar dat investeren (en dus geld in de begroting vrijmaken!) in natuur ook goed is voor onze welvaart en ons welzijn. En dat hebben we nu ook in harde euro's uitgedrukt.




Willen we in Vlaanderen rijk zijn aan natuur, dan moeten we niet alleen inspirerende verhalen vertellen over de schoonheid van het landschap, maar ook duidelijk maken dat we rijk zijn mede dankzij diezelfde natuur. Een andere vorm van natuurlijke rijkdom, bij wijze van spreken. Deze benadering vergt een andere manier van denken, zeker bij veel 'traditionele' natuurbeschermers. Nader beschouwd is deze mentale draai evenwel niet zo heel erg groot. Veel traditionele natuur- en milieu-beschermers zijn immers altijd bereid de schade die de mens aanricht aan de natuur wél in geld uit te drukken. Waarom zou het dan verkeerd zijn – als we de aantasting van diezelfde natuur willen voorkomen – de baten óók in geld uit te drukken?



De afgelopen jaren is de aandacht voor een dergelijke zienswijze sterk gegroeid. Eén van de initiatieven dat hieruit voortkomt betreft de studie TEEB, The Economics of Ecosystems and Biodiversity⁵ De afgelopen jaren is binnen TEEB hard gewerkt, niet alleen om de waarde van ecosystemen en biodiversiteit te achterhalen, maar vooral ook om de juiste methodiek hiervoor te vinden. Dit heeft geresulteerd in een aantal rapporten waarin de economische benutting van ecosystemen centraal staat. TEEB geeft in haar meest recente rapport aan economen en beleidsmakers mee dat het van belang is om vooral naar de context van een studie te kijken voordat een bepaalde methode wordt gekozen. Het is met andere woorden van belang om niet zonder meer een poging te doen om alle diensten van natuur in een geldwaarde uit te drukken, maar goed te kijken welke baten relevant zijn.




Voor het Nationaal Park Hoge Kempen is het van belang te achterhalen welke rol het Nationaal Park speelt in de lokale economie. Daarbij is het minder interessant te weten welke (al dan niet gekwantificeerde) waarde mensen hechten aan de natuur. De natuur wordt immers toch niet verkocht. Maar het gaat erom welke baten er direct worden gegenereerd. Deze baten zitten bijvoorbeeld in omzet die wordt gerealiseerd als gevolg van de aanwezigheid van de natuur van het Nationaal Park, in de vermeden kosten die in de productie van bepaalde goederen mogelijk worden en in de werkgelegenheid die dankzij de natuur wordt gerealiseerd. Door expliciet naar economische eenheden als omzet en werkgelegenheid te kijken, krijgen bestuurders die informatie die voor hen relevant is.


 Om iets te kunnen zeggen over de economische baten van het Nationaal Park Hoge Kempen is het noodzakelijk dat we eerst eens kijken naar de functies die natuur en landschap voor de mens vervullen. Deze functies zijn goed omschreven in, onder andere, het Globaal Ecologisch Model (GEM) van Van der Maarel c.s.⁶ Dit model lag in Nederland ten grondslag aan de ruimtelijke ordening. De ‘maakbare samenleving’ mag dan als concept niet meer en vogue zijn, het GEM blijkt de tand des tijds beter te hebben doorstaan, want het is nog steeds actueel en goed toepasbaar. Maar wat maakt het GEM dan zo modebestendig? Welnu, dat heeft alles te maken met eenvoud en stijl. Binnen het GEM worden namelijk slechts vier soorten functies onderscheiden die de natuur voor de mens vervult, namelijk:

- 1 **Draagfuncties.** Deze hebben betrekking op de natuur als drager van menselijke activiteiten en afvalstoffen. Hierbij dient gedacht te worden aan wonen, werken, de opvang van emissies in de lucht en het oppervlaktewater.
- 2 **Productiefuncties.** In dit geval fungeert de natuur als producent en leverancier van water, zuurstof, biomassa en delfstoffen.
- 3 **Regulatiefuncties.** Het gaat dan om de functies die gericht zijn op het behoud van het natuurlijke evenwicht op aarde, zoals het vastleggen van CO₂, de filtering van vervuilde lucht, de zuivering van hemel- en afvalwater, etc.
- 4 **Informatiefuncties.** De natuur als informatiebron. Wat kunnen wij leren van de natuur en hoe vormt de natuur ons?

Om het model actueel te houden is Triple E zo vrij geweest er nog één soort functies aan toe te voegen, namelijk:

- 5 **Recuperatiefuncties.** De natuur als bron van menselijk welzijn (recreatie) en de menselijke gezondheid (zorg).

 Op basis van deze functies is door Triple E de FEBO (Financieel Economisch Besluitvormings Ondersteunend)-methode ontwikkeld. De hierboven genoemde functies worden in en rondom natuurgebieden volop door bedrijven en particulieren benut. Zo wordt de productiefunctie benut door waterwinbedrijven en de recuperatiefunctie door zorginstellingen, die de natuur gebruiken als bron van rust en daarmee als bron van een spoedig herstel. Door de FEBO-methode te gebruiken, wordt niet alleen inzichtelijk welke rol het Nationaal Park Hoge Kempen speelt in de lokale economie, maar wordt bovendien duidelijk wie de directe en indirecte belanghebbenden zijn en hoe zij geld verdienen aan natuur en landschap. De omzet die uit natuur wordt behaald, wordt verder ook belast, waardoor ook de overheid belang heeft bij de aanwezigheid van het Nationaal Park Hoge Kempen.


 De vaak omvangrijke bestedingen die te herleiden zijn tot natuur en landschap, vinden hun basis in het belang dat mensen hechten aan een groene leefomgeving en de bescherming hiervan. Omdat de FEBO-methode werkt met reële geldstromen, is het in de praktijk ook altijd goed mogelijk gebleken de uitkomsten van de onderzoeken actief aan te wenden bij discussies over de financiering van natuurprojecten. De achterliggende gedachte van de methode is dus niet om koste wat het kost alle natuurlijke waarden in geld uit te drukken, maar om het geld dat in en rond natuurgebieden wordt verdiend, en dat te herleiden is tot diezelfde natuur, op een adequate wijze in kaart te brengen. Vervolgens kan dan de discussie worden gestart of (een deel van) deze baten niet zouden kunnen worden aangewend voor het beheer van natuur en landschap, zodat deze kosten gezien gaan worden als investeringen.


De FEBO-methode wordt toegepast op basis van het volgende stramien:


- het bepalen van de **belanghebbenden**, op basis van het Globaal Ecologisch Model (GEM);
- het in kaart brengen van de geldstromen (baten) in het algemeen en vervolgens het deel dat te herleiden is tot het betreffende natuurgebied in het bijzonder: de **toedeling**;
- het in kaart brengen van **kosten en investeringen** in het betreffende natuurgebied.


De resultaten van deze stappen kunnen gebruikt worden voor volgende stappen, zoals:


- het in kaart brengen van de **economische effecten van maatregelen** genomen in en rond de natuurgebieden, bijvoorbeeld door overheden;
- het vaststellen van **terugverdiëntijden of maatschappelijke rendementen**.

 De eerste stap betreft het in kaart brengen van de belanghebbenden. Via de functies van het gebied kunnen de partijen worden benoemd die binnen het onderzoeksgebied een economisch belang hebben bij de aanwezigheid van natuur, water, landschap en erfgoed, hetzij door gebruik, hetzij door beleving. Deze belanghebbende partijen variëren van huishoudens, gebiedseigenaren, terreinbeheerders en ondernemers tot de (lokale) overheden. Zij hebben allen inkomsten die (gedeeltelijk) te relateren zijn aan natuur, landschap, water en erfgoed. Het is belangrijk op te merken dat zij bijvoorbeeld niet altijd in het natuurgebied zelf gesitueerd hoeven te zijn. Vaak zijn de cafés, restaurants en hotels juist aan de randen van een natuurgebied te vinden en niet midden in het gebied. Ook op enige afstand kunnen partijen nog steeds baat hebben bij de aanwezigheid van een natuurgebied, bijvoorbeeld omdat een deel van de bezoekers van natuurgebieden in de omgeving musea en horeca bezoekt.

 Bij de tweede stap worden de geldstromen in kaart gebracht die door deze belanghebbenden worden gegenereerd en die te herleiden zijn tot de aanwezigheid van natuur, water, landschap en erfgoed. Het betreft dan bijvoorbeeld de omzet, de toegevoegde waarde aan woningen die nabij groene gebieden of aan het water liggen, kostenbesparingen, etc. Hiertoe zijn onder meer databases opgebouwd die achterhalen waar bedrijven zich bevinden en wat hun omzet is. In principe kan tot op het niveau van het individuele bedrijf, of tot op het niveau van specifieke wijken worden nagegaan of de omzet van het bedrijf of de waarde van een woning enige relatie heeft met de aanwezigheid van natuur in het onderzoeksgebied.

 De omzet van de bedrijven wordt herleid uit data van erkende instanties zoals de Kamers van Koophandel en omvat ofwel de 'echte' omzet van de bedrijven, ofwel – wanneer actuele gegevens niet voorhanden zijn – een branchegemiddelde. Voor het bepalen van deze branchegemiddelden wordt gebruik gemaakt van marktgemiddelden. Daarmee sluit de FEBO-methode niet alleen goed aan bij de dagelijkse economische werkelijkheid, tevens worden de gebruikte data jaarlijks geactualiseerd.

 De partijen in een onderzoeksgebied hebben niet allemaal hetzelfde belang bij natuur en landschap. Ten eerste zijn er partijen die een directe relatie hebben met natuur, landschap, water en erfgoed. Dat zijn bijvoorbeeld de gebiedseigenaren, terreinbeheerders en gebruikers van de grond of de partijen die zich in de directe nabijheid van een natuurgebied bevinden en van wie de omzet voor een belangrijk deel te herleiden is tot dit natuurgebied. Van een minder directe relatie met natuur en landschap is sprake bij de economische actoren van wie slechts een klein deel van de omzet of waardetoevoeging is toe te rekenen aan natuur en landschap zoals een vervoersbedrijf.

 Vervolgens zijn er de gemeenten, de Vlaamse overheid en de federale overheid. Zij genereren bepaalde geldstromen vanuit natuur en landschap, zoals onroerende voorheffing, roerende voorheffing en vennootschapsbelasting. Ten slotte zijn er partijen die indirect baat hebben bij natuur en landschap, maar waarvan het moeilijk is deze baten precies te herleiden naar een natuurgebied. Het betreft dan onder andere toeleveranciers, zoals openbare vervoerbedrijven.



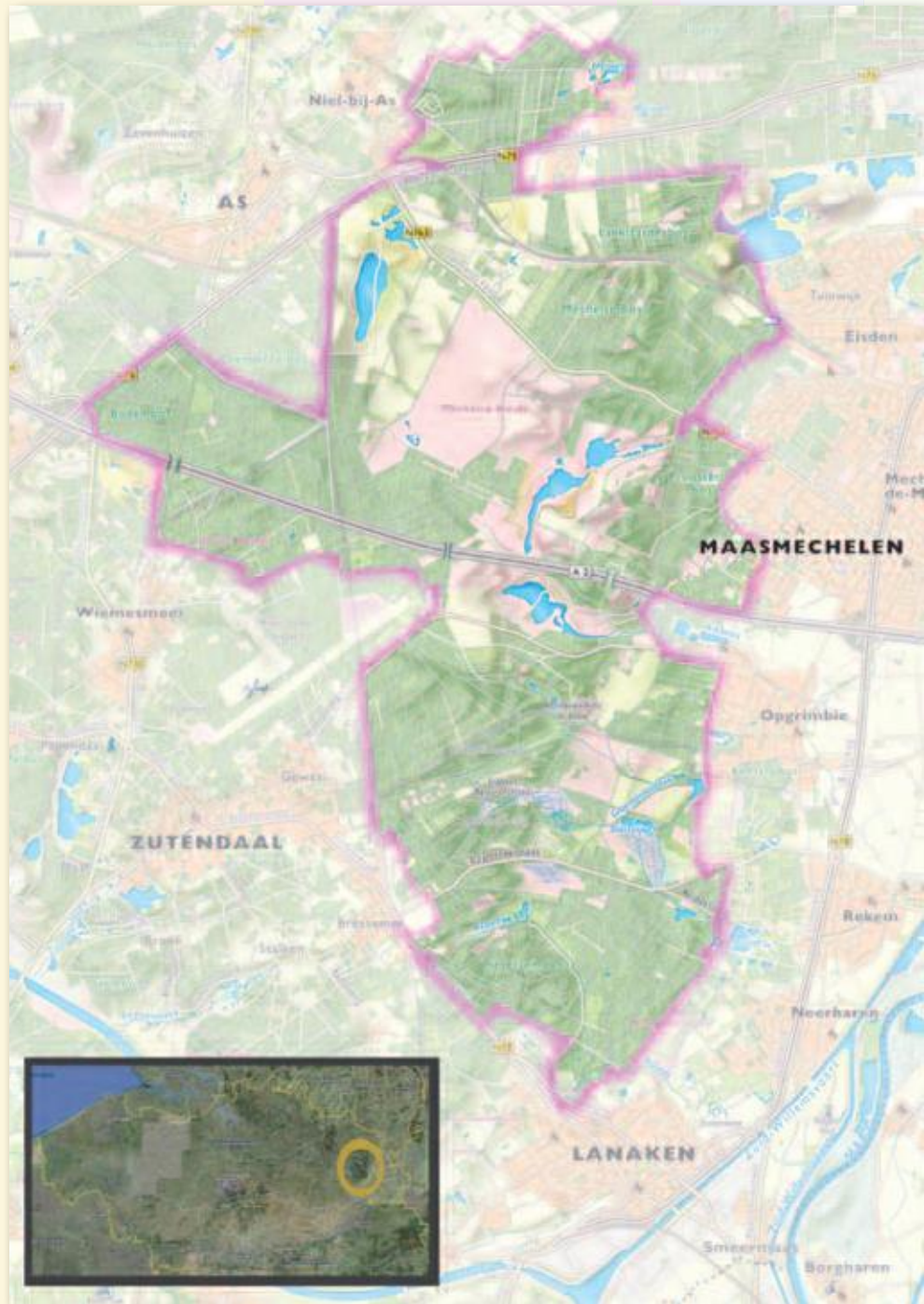




Als we de baten van natuur en landschap in kaart hebben gebracht, kunnen we ook bepalen wat de economische effecten van toekomstige maatregelen zijn. Het gaat dan om een toe- of afname van de omzet of daarmee gepaard gaande tewerkstelling, maar het kan ook gaan om de terugverdientijden van deze maatregelen. Bij het laatste maken we onderscheid tussen de *maatschappelijke* terugverdientijd, die weergeeft binnen welke termijn overheid en private partijen samen het geld terugverdienen, en de *bestuurlijke* terugverdientijd, die weergeeft binnen welke termijn alleen de overheid haar geld terugverdient. Dit onderscheid wordt gemaakt omdat het meestal ook de overheid is die in natuur en landschap investeert.




Het in kaart brengen van deze baten is een hele kunst, maar de resultaten zijn geen kitsch. Ze zijn gedegen en doorgaans ‘conservatief’, zodat in de regel sprake is van onderschatting. We willen immers geen groene economische ‘zeepbel’ creëren door middel van ‘cooking up the books’. Dat zit niet in onze natuur.




FIGUUR 2.1: Perimeter van Nationaal Park Hoge Kempen (Vlaamse Overheid Agentschap voor Natuur en Bos, 2009)

2 De eerste de beste

 Volgens de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) is een nationaal park “een natuurgebied met een aaneengesloten oppervlakte van aanzienlijke omvang, dat wordt beschermd door de hoogste autoriteit in een land en waarvoor deze zich verantwoordelijk voelt. De hoofdfunctie van een nationaal park is natuurbehoud, maar recreatief medegebruik is mogelijk, zolang dit geen schade berokkent aan natuur en landschap”.⁷ Deze definitie is verscheidene malen aangepast, òf om belangrijk geachte Nationale Parken onder de definitie te laten vallen, òf om juist duidelijkheid te scheppen door beperkingen. De praktijk nadien leert dat de verscheidenheid aan parken nog steeds vrij groot is. Wel kan worden gesteld dat de activiteiten van IUCN veel overheden stimuleerden tot een aangepast Nationaal Parkbeleid en tot de stichting van nieuwe Nationale Parken.

 Het eerste Nationaal Park van België werd geopend in het voorjaar van 2006 en omvat een kleine 6.000 hectare. Het Nationaal Park Hoge Kempen is het grootste bos- en natuurgebied van Vlaanderen en wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Het Nationaal Park is een onderdeel van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM)⁸, een organisatie die in 1990 werd opgericht, onder andere om na de mijnsluitingen in Limburg werk te creëren in ondermeer het toerisme. Na succesvolle projecten zoals het fietsroute-netwerk met zijn verschillende knooppunten, werd op het einde van de jaren negentig het idee van een nationaal park gelanceerd. De ontwikkeling van het Nationaal Park Hoge Kempen als tewerkstellingsproject maakt direct duidelijk dat de band tussen het Nationaal Park en de economische ontwikkeling intentioneel was. Het park strekt zich uit over de gemeenten As, Dilsen-Stokkem, Genk, Lanaken, Maasmechelen en Zutendaal.

 Reeds bestaande natuurgebieden als de Mechelse Heide, de Vallei van de Ziepbeek, het Ven onder de Berg en de Neerharer Heide zijn opgenomen in het Nationaal Park Hoge Kempen. Het landschap bestaat uit uitgestrekte dennenbossen, afgewisseld met heidevelden, zandduinen en waterplassen. Rond het park loopt een bewegwijzerde wandelroute, die de vijf verschillende ‘poorten’ of ‘startplaatsen’ met elkaar verbindt. Deze bevinden zich in vijf gemeenten namelijk: As, Genk, Lanaken, Maasmechelen en Zutendaal. Het Kempens Plateau waarop het park is gelegen, is in wezen een grote puinkegel van keien en stenen, afgezet door de Maas tijdens de laatste

ijstijd in het zuidoosten van de Limburgse Kempen. In de loop der eeuwen is deze puinkegel vervolgens door zeewinden met zand bedekt. Door de Grensmaas werd een vallei uitgesleten in het afgezette puin. De Hoge Kempen ten westen van de Maas vormen zodoende een steilrand van het Kempense Plateau, ruim 20 kilometer lang. Deze steilrand loopt van Opoeteren (Maaseik) tot Gellik (Lanaken). Het grootste deel ervan ligt in het Nationaal Park.



Het landschap van het Nationaal Park Hoge Kempen wordt voor een groot deel bepaald door naaldbossen en heide, maar er zijn ook loofbossen, landduinen, vennen, beken, droogdalen, grindplassen en zogeheten terrils te vinden. De natuur is er waardevol. In de diverse biotopen leven bijzondere soorten als beenbreek, gagel, gaspeldoorn, jeneverbes, moeraswolfsklauw, rode dopheide, beekprik, gladde slang, heideblauwtje, heikikker, koninginnenpage, levendbarende hagedis, nachtzwaluw, rugstreeppad, veldparelmoervlinder en zwarte specht, naast de meer algemeen voorkomende flora en fauna.



Op het gebied van natuurlijk erfgoed herbergt het park ook een berg aan schatten. De Hesselsberg omvat het op één na grootste jeneverbesstruweel van de Hoge Kempen. In de Kikbeekbron groeien onder meer gaspeldoorn, grondster, ronde zonnedauw en grote wolfsklauw. Belangrijke natuurwaarden typisch voor de Kempen zijn o.a. natte heide, hoogveen, zuur laagveen, droge heide en schraal grasland.



Het Nationaal Park herbergt een aantal bijzondere ANB-domeinen, die door het Agentschap voor Natuur en Bos worden beheerd. Zo vinden we in Lanaken het Pietersembos waarvan 160 hectare bosreservaat is en dat de twee valleien van de Asbeek en het voormalig domein van de Merode, met zijn zeven vijvers, beschermt. De andere 255 hectare bestaat uit voormalige productiebossen van naaldhout voor de mijnindustrie, die momenteel omgevormd worden tot 'natuurlijke' eikenberkenbossen met oude dennen en elzenbroekbossen in de valleien. We vinden er zeldzame plantensoorten als wateraardbei, brede orchis en veenpluis in de goed ontwikkelde hooilanden als ook veenmosbulten terug. Onder de fauna vinden we de beekoeverlibel, bronlibel en koraaljuffer en vogelsoorten als gekraagde roodstaart, goudvink en zwarte specht, die zich te goed doen aan voornoemde insecten.



Het tweede domein is de Mechelse Heide, het eerste Limburgs natuurreserveaat, gelegen op de oostelijke rand van het Kempisch Plateau. De Mechelse Heide telt onder de vele soorten heideplanten onder andere de rode dopheide, een zeldzame soort in België. Bovendien zijn nergens in België zoveel bremsoorten te vinden. De heide

huisvest verschillende reptielen waaronder de gladde slang, vogels als de boompieper, nachtzwaluw en roodborsttapuit en zeldzame insecten als de zadelsprinkhaan. De Mechelse Heide is bovendien een schatkamer voor in het wild levende bijensoorten en hommels. Alle soorten in het wild levende bijen, typisch voor de heide, waaronder de heidezandbij, komen hier daadwerkelijk voor.



Het meest indrukwekkende domein is wel de Kikbeekbron met haar rijke historie en waardevolle natuur. Nadat deze vallei werd ontgonnen voor zandwinning, herstelden de flanken zich en sindsdien worden ze bedekt door een diversiteit van planten als struik- en dopheide, kruipbrem, stekelbrem, gaspeldoorn, allerlei mossen en pionierbomen zoals berk, wilg en den. Deze gevarieerde structuur trekt veel zeldzame insecten, broedvogels en amfibieën aan die in en rondom de grote plas in de vallei leven.




Het klinkt misschien wat zakelijk, maar binnen het FEBO-model beschouwen we een natuurgebied eigenlijk als een bedrijf. Ons Nationaal Park is als het ware een besloten vennootschap, fungerend als een open gemeenschap met de natuur als productiemiddel. We hebben de ecologische en landschappelijke waarde van dit productiemiddel reeds beschreven. Nu richten we ons op de economische baten. Belangrijk is dan wel dat we precies vaststellen wat de omvang van ons bedrijf is, zodat we straks de juiste economische baten in de boeken opnemen. Het werkveld van ons bedrijf is te zien in figuur 2.1. Het Nationaal Park strekt zich uit over zes gemeenten. Binnen een straal van 25 kilometer rondom het gebied vallen 29 Belgische gemeenten met in totaal 524.179 inwoners en 19 Nederlandse gemeenten met 630.146 inwoners. In totaal wonen hier dus ruim 1,1 miljoen mensen.⁹




Het waardevolle landschap dat er nu is, is ooit ontstaan uit de functies die het gebied voorheen had voor de bewoners. Bijna alle landschappen die we kennen, zijn ontstaan doordat het landschap een energiebron was. Zo ook de Hoge Kempen. De bomen op de schrale grond van het Kempens Plateau werden gekapt voor de landbouw, maar ook zeker voor de energie. In het gebied werd ook veen gewonnen. In 1901 werd de eerste steenkool uit de Kempense grond gehaald. Deze ontdekking leidde later tot de oprichting van zeven steenkoolmijnen. De Hoge Kempen waren een belangrijk gebied voor de levering van energie in Vlaanderen. Deze steenkoolmijnen (Winterslag, Beringen, Eisden, Waterschei, Zwartberg, Zolder en Houthalen) droegen in hoge mate bij aan de industriële bloei van de streek.



NATIONAAL PARK
HOGE KEMPEN
RANGER

 Eind jaren '50 werd de functie van het gebied als energieleverancier echter steeds minder belangrijk. Dit leidde er in 1967 toe dat de verschillende mijnen fuseerden in de N.V. Kempische Steenkoolmijnen, om de verliezen te beperken. Desondanks was een sluiting van de mijnen onvermijdelijk, maar de cultuurhistorie en het daarbij horende landschap zijn blijven bestaan. De terrils, die ontstonden als afvaldepot van de mijnen, zijn nu de plaatsen waar bijzondere kruidenvegetaties zijn ontstaan en waar wandelaars en mountainbikers worden voorzien in de recuperatiefunctie, ze kunnen hier wandelen en fietsen op de hellingen. Daarnaast bieden de terrils een prachtig uitzicht op het landschap met haar erfgoed zoals de mijnkathedraal, de tuinwijken en nog veel meer.

 In andere streken zien we dezelfde ontwikkelingen. Waar de natuur vroeger vooral een productiefunctie had, heeft het nu hoofdzakelijk een recuperatieve functie gekregen. De verschillende landschappen, ontstaan door productie – het zogenaamde 'energielandschap'¹⁰ – worden behouden omwille van de historie, de schoonheid en de natuur die in deze landschappen is ontstaan. Hierbij kunnen we overigens opmerken dat de schoonheid van het heidelandschap ook al in vroegere tijden werd herkend. Rond 1845 trok de eerste generatie landschapsschilders van wat we tegenwoordig de Genkse school noemen, richting Genk om het heidelandschap vast te leggen.

 En nog steeds functioneert het landschap naast deze recuperatie- en informatie-functie als productiebron. Zo wordt er bijvoorbeeld op grote schaal zand en grind afgegraven in de Kempen. De steengroeven worden vervolgens behouden als geologisch leerobject en vervullen hiermee de informatiefunctie. We zien wel dat onze economie, en dus ook de Hoge Kempen, een transitie heeft gemaakt. De productie-functie is bijzaak geworden. Hoofdzakelijk gaat het nu om het behoud van de waarden die ontstaan zijn uit de historie van productie: het erfgoed.

 Zoals reeds duidelijk moge zijn, vervult het Nationaal Park Hoge Kempen belangrijke functies met economische en maatschappelijke baten voor de samenleving. Met de benoeming tot Nationaal Park en vele maatregelen en investeringen die in dat kader zijn gedaan, nemen deze baten de laatste de jaren toe. Daarmee is het Nationaal Park Hoge Kempen een impuls voor de regionale economie. Het is het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) dat hier de afgelopen jaren werk van maakte en ook de komende jaren nog werk van zal maken. Zij is bezig, in en rondom het Nationaal Park Hoge Kempen duurzaam en natuurgericht toerisme te ontwikkelen. RLKM heeft hiervoor een masterplan opgesteld.¹¹



Hierin is ondermeer het plan opgenomen om het Nationaal Park Hoge Kempen te verbinden met andere natuurgebieden, waardoor een groter aaneengesloten natuurgebied ontstaat. In dit plan is speciaal aandacht voor creatieve, vernieuwende voorstellen op het vlak van voorlichting, educatie en draagvlakverbreding. Door het Nationaal Park onder andere te koppelen aan ruimtelijke uitvoeringsplannen en in te passen in het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), moet het gebied ontsnipperd worden, waardoor de draagkracht voor recreatief medegebruik eveneens vergroot wordt. Natuur blijft de hoofdfunctie van het Nationaal Park en er worden ontsnipperingsmaatregelen getroffen die betaald worden door de overheid.



Het toekomstige Nationaal Park is afgebakend binnen een duidelijk aangegeven perimeter om verwarring over de gebiedsgrenzen te voorkomen. Om de hoofdfunctie natuur te behouden en te verbeteren zijn, onder andere, natuurdoelen opgesteld. Deze doelen zijn tegelijkertijd ook belangrijk voor het recreatief medegebruik omdat deze de belevingswaarde verhogen. Vooral de mogelijkheid van (her)introductie van wild en grote grazers biedt perspectief voor de natuurbeleving, omdat mensen graag grote zoogdieren zien tijdens wandelingen of exclusieve wildexcursies.



Een belangrijk doel van het masterplan is recreatief medegebruik als stimulans voor het natuurgericht toerisme in de regio. De houding van RLKM is hierbij belangrijk, recreanten worden gezien als een kans en niet als een bedreiging. En zo is het ook: door te kunnen genieten van natuur en landschap krijgen mensen waardering voor de natuur. En meer waardering betekent meer steun en draagvlak voor behoud en ontwikkeling van natuur. Om de ecologische waarden te verhogen worden ingrijpende maatregelen genomen, zoals het afsluiten van wegen en het bouwen van ecoducten. Om deze processen zo goed mogelijk te doorlopen en de maatregelen uit te kunnen voeren, is waardering door de regionale bewoners en bezoekers van belang. Binnen het masterplan zijn verschillende concepten ontwikkeld om de doelstellingen en de waarden van het Nationaal Park Hoge Kempen te halen en zoveel mogelijk tot uiting te laten komen.



Bij de keuze van locaties voor nieuwe projecten valt een gebied in Lanklaar en aansluitend het voormalige mijnterrein in Eisden op. Dit is een gebied grenzend aan de perimeter van het Nationaal Park dat zeer grote potenties heeft voor nieuwe projecten die perfect kunnen aansluiten bij de expliciete doelstellingen van het masterplan, en dan met name: draagvlakverbreding, permanente communicatie, vorming en educatie, bevordering van natuurgericht toerisme en mogelijkheden voor publiek-private samenwerking. De locatie wordt omschreven als de 'Bipool Eisden – Lanklaar'

of afgekort BEL. Het wordt de belangrijkste toegangspoort voor het Nationaal Park die toegang biedt tot verschillende elementen, zoals het bezoekers- en veldstudiecentrum met verblijfsaccommodatie. Bezoekers kunnen hier dan vrij toegankelijk basisinformatie krijgen en meedoen aan zomerse vormingsactiviteiten, zoals natuurstudies en, tegen betaling, kunnen ze wandelen met een gids.



Naast de nieuwe projecten wordt het bestaande aanbod verbeterd. Binnen de perimeter worden krachtlijnen voor recreatief medegebruik uitgetekend om een optimaal medegebruik mogelijk te maken en tegelijkertijd de ecologische waarden te behouden en verhogen. Ook worden enclaves – bestemmingen of activiteiten die niet in overeenstemming zijn met de bestemming ‘natuurgebied’ – op termijn omgevormd tot natuurgebied. Het gaat hierbij onder andere om grindgroeves, een industrieterrein en zonevreemde woningen. Andere terreinen die verworven moeten worden zijn de terreinen die nu in private eigendom zijn.



Langs de randen van het park zijn er op vijf plaatsen toegangspoorten waar de recreanten worden opgevangen, informatie krijgen en vooral ook de auto achter moeten laten. Deze toegangspoorten bestaan niet alleen uit een parkeerplaats en een loket. Ze zijn allemaal in dezelfde stijl gebouwd, opgaand in de omgeving. Dit is zo'n succes, dat in veel tuinen in de omgeving dezelfde afscheidingen van natuursteen ontstaan. Bij de toegangspoorten zijn verschillende activiteiten te beleven. Bij de toegangspoort Kattevennen te Genk is bijvoorbeeld een manege gevestigd, kan minigolf worden gespeeld, is een grote horecazaak gevestigd met een natuurlijke speeltuin voor de kinderen en natuurlijk de Cosmodrome met het planetarium.



In een enquête die de Federatie Toerisme Limburg hield onder 113 toeristische ondernemers in de gemeenten van en rond het Nationaal Park Hoge Kempen, constateerden de ondernemers dat klanten het Nationaal Park en zijn troeven niet of nauwelijks kennen.¹² Een plek op de werelderfgoedlijst zal de bekendheid zeker vergroten. Toch verbetert deze situatie zich al en besteedt het Regionaal Landschap Kempen en Maasland hier ook aandacht aan. Een aantal ondernemers in de omgeving van het Nationaal Park Hoge Kempen breidden hun productengamma uit en verkopen nu ook Nationaal Park gerelateerde producten. Ze speelden in op deze opportuniteit, maakten afspraken met het RLKM in verband met een terugverdieneffect voor de natuur, en zagen zo hun omzet verhoogd worden.



Een van de acties, waaruit ook de betrokkenheid van de burgers blijkt, is het opleiden van Rangers. Om de beleving van het Nationaal Park te versterken, trekken sinds de opening Rangers er op uit met natuurliefhebbers, scholen en bedrijven om op een speelse en duurzame wijze de natuur te (leren) beleven. Vrijwilligers konden zich hiervoor aanmelden, waarna zij tot Ranger werden opgeleid. Voor de allereerste opleiding waren er 50 deelnemers en bij de tweede opleiding, een aantal jaren later, namen 15 mensen deel. Momenteel zijn 46 Rangers in het Nationaal Park Hoge Kempen actief en hebben zich ondertussen alweer 20 mensen aangemeld voor een mogelijke nieuwe opleiding, zonder dat daar een oproep voor geplaatst werd. In 2010 gingen 11.000 mensen met de Rangers op stap.

Periode 2001-2011	Investerings in EUR '000.000
Verwerving bos- en natuurgebieden	0,5
Verwerving enclaves (ANB)	4,5
Ontsnippering	5,7
Vijf lokale poorten	18,2
Routestructuren	4,2
Bipool Eisdien-Lanklaar	p.m.
Totaal investeringen	33,1
Beheerkosten in EUR '000.000	
Projectbureau	2,7
Onderhoudsdienst	1,2
Beheer en inrichting (ANB)	3,6
Totaal beheerkosten	7,5
Algemeen totaal	40,6

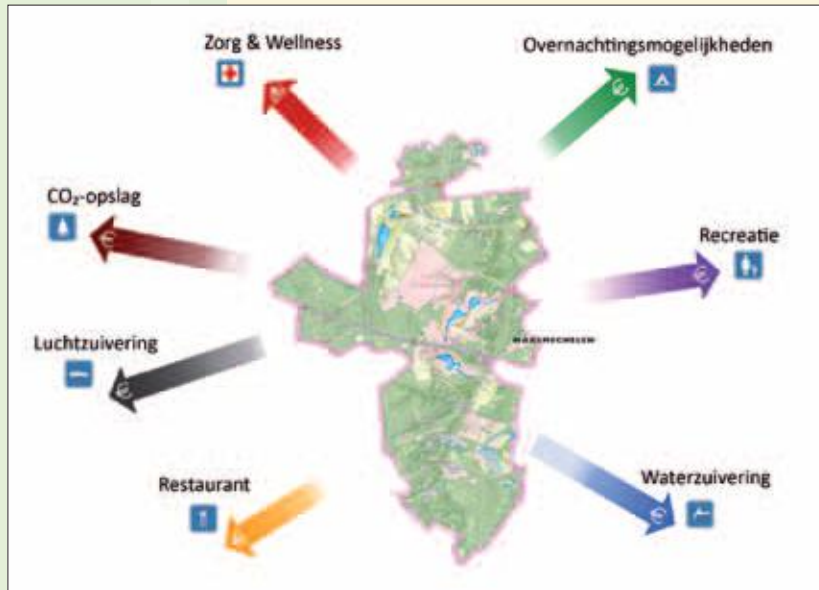
TABEL 2.1: Financiering- en beheerkosten van uitvoering Masterplan Nationaal Park Hoge Kempen (RLKM, 2001)



Al deze plannen moeten – en zullen – uiteindelijk in een hogere kwaliteit en betere benutting van de functies resulteren. Dit kan door bijvoorbeeld de toegankelijkheid te verbeteren en door het accent te leggen op karakteriserende eigenschappen, zoals de geologische geschiedenis of de rust die men vindt in het gebied. Hierdoor zullen meer mensen het gebied bezoeken en door hun tevredenheid wellicht ook meer geld uitgeven. Deze verhoogde kwaliteit, met meer bestedingen als gevolg, zal zorgen voor een toename van de omzet van de bedrijven. Het RLKM werkt hier hard aan.



De uitvoering van het masterplan kost wel geld. De financiering- en beheer- kosten voor de uitvoering van het masterplan zijn in totaal op 40,6 miljoen euro geraamd.¹³ Hiervan is 33,1 miljoen euro investeringen. Van de 7,5 miljoen euro beheers- kosten is 2,7 miljoen gereserveerd voor het projectbureau en 1,2 miljoen voor de onderhoudsdienst. Deze begroting geldt voor de periode 2002-2012. Dit is dus gemiddeld 4,1 miljoen euro per jaar. De opgave nu is om te bepalen wat deze investering oplevert.



FIGUUR 2.2: Baten uit het Nationaal Park Hoge Kempen



We kunnen besluiten dat het Nationaal Park Hoge Kempen een gebied is waar mensen naar toe komen voor de informatie- en recuperatiefuncties van het landschap: voor ontspanning, avontuur en om te leren over het verleden. En de regionale economie speelt daar op in. Ondernemers doen dat door de bezoekers diensten aan te bieden die voorzien in deze behoeften, zoals een wildexcursie, een hapje eten, een tas koffie, een geologische rondleiding en mogelijkheden om te overnachten. Daar is namelijk geld mee te verdienen en dat zullen we op de volgende bladzijden zien.



3 Over vrije tijd, besteden en genieten



Hoe besteden we onze vrije tijd? Hoe besteden we onze euro's? Waar besteden we aandacht aan? Kortom, wanneer het gaat om besteding van tijd en geld, hebben we heel wat te kiezen. Als we het hebben over de economische baten van natuur, landschap en erfgoed, dan is 'besteden' in elk geval een belangrijk begrip. Wat namelijk blijkt, is dat mensen bij het besteden van hun vrije tijd in de natuur vaak een spoor van bestedingen achterlaten.



Vooraf spenderen veel bezoekers van natuurgebieden al een aanzienlijk bedrag aan goed schoeisel, dikke waterdichte jassen, verrekijkers, camera's en een goede reisgids. De baten hiervan zijn aanzienlijk, maar binnen het kader van deze studie besteden we daar even geen aandacht aan, want dat zou ons te veel tijd en geld kosten. Dat laatste geldt gelukkig niet voor het spoor van uitgaven dat toeristen en recreanten van het Nationaal Park Hoge Kempen in en rond het park achterlaten. Dat spoor betreft allereerst geld dat mensen spenderen in de toeristisch-recreatieve sector: van pannenkoeken tot ijsjes en frisdrank tot fietsverhuur, musea, et cetera. Het gaat natuurlijk ook om geld dat we betalen voor een prettige overnachting. Dat kan op een camping bij een boer zijn, of in een chique hotel. Maar één ding is zeker: het kost allemaal geld. Weinig zaken zijn duurder dan het doorbrengen van vrije tijd. Deze toeristisch-recreatieve uitgaven zijn echter niet de enige geldstroom waaraan wij hier aandacht besteden. Immers, ook als mensen vergaderen of revalideren, doen zij dit vaak in een mooie en natuurrijke omgeving.



Nu komt dus de FEBO-methodiek om de hoek kijken. Daarmee krijgen we namelijk een totaal beeld van de geldstromen in de vorm van omzet, waardestijgingen en belastingen. Uitgangspunten van de FEBO-methodiek zijn reële economische transacties, leidend tot omzet, winst en toegevoegde waarde, die op hun beurt fungeren als basis voor de extrapolaties als het gaat om toekomstige baten. Tenslotte draagt de natuur ook bij aan het zuiveren van water tot drinkwater, het verbeteren van de luchtkwaliteit, hogere woningwaarden en meer woonplezier.





Kortom, wij gaan hier spoorzoeken. We gaan op zoek naar bestedingen, waardenstijgingen en andere bijzondere economische fenomenen. En dan zien we dat er heel wat wordt besteed in en rondom het Nationaal Park Hoge Kempen door deze bezoekers. In 2009 waren rond het park in totaal 193.730 aankomsten te noteren, waarvan 126.155

Belgen en 67.575 buitenlanders.¹⁴ De baten van al deze bezoekers zien we terug in de omzet en werkgelegenheid van verschillende sectoren zoals de horeca, landbouw en handel. Binnen bepaalde sectoren zijn de bedrijven die in de buurt van het Nationaal Park Hoge Kempen gevestigd zijn, voor een deel van hun omzet afhankelijk van de natuur in het Nationale Park.

	Aantal bedrijven	Aantal zelfstandigen	Totale jaarlijkse omzet in miljoen euro	Tewerk- stelling aantal banen
Landbouw	25	295	37	379
Industrie	392	348	5.588	17.849
Bouw	404	911	513	3.426
Handel	964	1.972	548	7.938
Horeca	330	954	104	2.589
Transport	139	210	557	3.457
Zakelijke dienstverlening	994	2.775	5.274	16.346
Gezondheidszorg	128	501	247	5.066
Maatschappelijke dienstverlening	120	5	282	5.188
Totaal	3.496	7.971	13.150	62.238

TABEL 3.1: De economie van het onderzoeksgebied

 In tabel 3.1 is met behulp van cijfers van de Rijksdienst Sociale Zekerheid (RSZ) en het Erkend Regionaal Samenwerkingsverband (ERSV) Limburg, de bedrijvigheid van de sectoren weergegeven. Hievoor is het aantal bedrijven, de tewerkstelling en het aantal zelfstandigen per sector in 2009 gebruikt. Het onderzoeksgebied bestaat uit de zes gemeenten rondom het Nationaal Park Hoge Kempen: Lanaken, Zutendaal, Genk, Dilsen-Stokkem, As en Maasmechelen. Vanuit deze cijfers worden de reële geldstromen in de vorm van natuurgerelateerde omzet in kaart gebracht met de FEBO-methode zoals die in het eerste hoofdstuk is beschreven. De industrie vormt de grootste sector met een jaarlijkse omzet van 5,6 miljard euro, gevolgd door de zakelijke dienstverlening met een omzet van 5,3 miljard euro. Alle bedrijven samen zijn goed voor ruim 62.000 banen en een omzet van ruim 13 miljard euro.

 Niet alle bedrijven danken (een deel van) hun omzet aan de natuur van het Nationaal Park Hoge Kempen. Welke bedrijven in het onderzoeksgebied natuurgerelateerd zijn, wordt bepaald op basis van de aard van de economische activiteit. Economische activiteiten die een relatie hebben met natuur en landschap, oftewel







waarvan de omzet (deels) te herleiden is tot de aanwezigheid van dezelfde natuur, betreffen horeca, congrescentra, zorginstellingen en een scala aan bedrijven die verdienen aan de dagbezoekers en verblijfstoeristen die op de natuur afkomen. Die omzet en tewerkstelling van de bedrijven zijn weergegeven in tabel 3.2.

in EUR '000.000	Jaarlijkse omzet	Aantal banen
Landbouw	37	379
Handel	136	2.967
Zakelijke dienstverlening	47	292
Horeca	104	2.589
Transport	165	3.317
Gezondheidszorg	90	4.728
Totaal	579	14.272


TABEL 3.2: Bedrijvigheid afhankelijk van natuur in en rond het Nationaal Park Hoge Kempen

 Gemeente Genk is in deze studie conservatief betrokken. Genk is namelijk één van de belangrijkste industriesteden van België en de bedrijvigheid is ook grotendeels hieraan verbonden. Daarom is er voor gekozen om bij Genk alleen de bedrijven mee te nemen waarvan met zekerheid is te stellen dat deze natuurgerelateerd zijn. Binnen de sector industrie vallen alle nutsbedrijven, waaronder ook waterwinning, die als enige activiteit binnen deze sector natuurgerelateerd is. De waterwinning wordt in een later hoofdstuk afzonderlijk uitgelicht, en is daarom buiten bovenstaande berekeningen gelaten. Uit deze selectie is gebleken dat in en rondom het Nationaal Park Hoge Kempen 2% van de bedrijven en 84% van de zelfstandigen, omzet genereert die deels valt te relateren aan de aanwezige natuur.

 Vervolgens kan met behulp van toedelingen aangegeven worden welk deel van de omzet en werkgelegenheid binnen de natuurgerelateerde sectoren direct te herleiden is tot de natuur van het Nationaal Park Hoge Kempen. De toedelingsfactoren zijn gebaseerd op vergelijkbare studies in natuurgebieden in Nederland, zoals voor de Weerribben-Wieden en de Utrechtse Heuvelrug. Meer dan 30 studies hebben aangetoond dat hier steeds weer min of meer dezelfde toedelingsfactoren uit naar voren komen.¹⁵ Derhalve zijn deze ook hier gebruikt als basis voor de toedeling, met soms een afwijking op basis van specifieke lokale omstandigheden. Deze toedelingen zijn gebaseerd op accountantsverklaringen, onderzoek en interviews met ondernemers, waarbij gevraagd werd in welke mate zij voor hun omzet afhankelijk zijn van de natuurlijke omgeving. Dit bleek gemiddeld voor 70% te zijn.

Sector	Toedelingsfactor
Landbouw	20%
Handel	25%
Zakelijke dienstverlening	40%
Horeca	75%
Transport	10%
Gezondheidszorg	40%

TABEL 3.3: Toedelingsfactoren van de natuurgerelateerde omzet

 Ook veel zorginstellingen zijn gebaat bij de aanwezigheid van natuur. Het is aangetoond dat dit de gezondheid en genezing bevordert. Vooral de klinieken en instellingen die zich bewust vestigen in de natuur hebben een omzet die hier direct aan verbonden is. Dit zijn bijvoorbeeld privéklinieken, revalidatiecentra en verzorgingstehuizen. Vandaar dat deze sector is toebedeeld met 40%.


in EUR '000.000	Omzet vanuit natuur	Rendement van de sector	Resultaat voor belasting
Landbouw	7	17%	1,2
Handel	34	7%	2,4
Zakelijke dienstverlening	19	36%	6,9
Horeca	78	17%	13,3
Transport	17	13%	2,2
Gezondheidszorg	36	11%	4,0
Totaal	191		30,0

TABEL 3.4: Jaarlijkse omzet en resultaat voor belasting welke direct valt toe te schrijven aan de aanwezigheid van de natuur in het Nationaal Park Hoge Kempen

 In totaal zijn op deze manier ruim 5.000 banen in de zes gemeenten rond het Nationaal Park Hoge Kempen te relateren aan de aanwezige natuurlijke waarden van het park (tabel 3.5). De bedrijven met een natuurgerelateerde omzet behalen jaarlijks een omzet van 191 miljoen euro die daadwerkelijk gerelateerd is aan de natuur ter plaatse (tabel 3.4). Het grootste deel van de totale omzet vanuit natuur komt voort uit de horeca.


Aantal banen	Totale tewerkstelling	Tewerkstelling vanuit natuur
Landbouw	379	76
Handel	2.967	742
Zakelijke dienstverlening	292	117
Horeca	2.589	1.942
Transport	3.317	332
Gezondheidszorg	4.728	1.891
Totaal	14.272	5.100

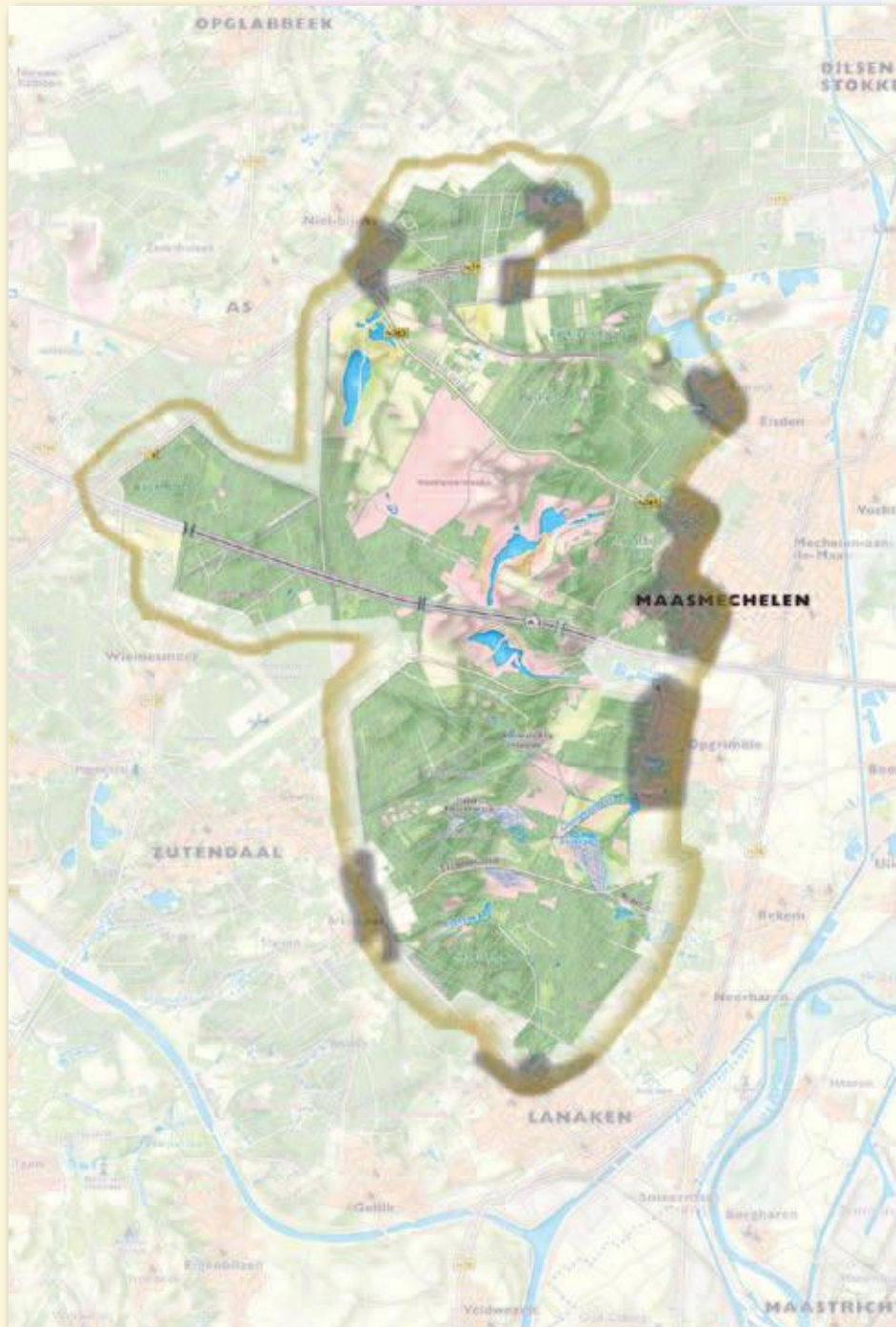
TABEL 3.5: Totale tewerkstelling en tewerkstelling die direct valt toe te schrijven aan de aanwezigheid van de natuur in het Nationaal Park Hoge Kempen

 Deze omzet van 191 miljoen euro is de meerwaarde van het Nationaal Park Hoge Kempen voor de regionale economie van de gemeenten. Een deel van deze omzet blijft niet bij de ondernemer maar wordt gebruikt voor onkosten als grondstoffen, bedrijfszonderkomen, loon etc. Na aftrek van dergelijke kosten blijft het resultaat voor belasting over, waarover de bedrijven belasting afdragen. De geldstromen die hieruit voortkomen zijn weergegeven in tabel 3.6.

in EUR '000.000	
Omzet	191,0
Resultaat voor belasting	30,0
Vennootschapsbelasting (25% x 30)	7,5
Roerende voorheffing (25% x (30-7,5))	5,6
Resultaat na belasting (private geldstroom)	16,9
Totaal belastingen (bestuurlijke geldstroom)	13,1

TABEL 3.6: Jaarlijkse baten gerelateerd aan het Nationaal Park Hoge Kempen

 In totaal houden de bedrijven met de totale jaarlijkse omzet vanuit natuur van 191 miljoen euro, 30 miljoen euro per jaar als resultaat voor belasting over. De bedrijven betalen 7,5 miljoen euro vennootschapsbelasting (25% x 30) en 5,6 miljoen euro roerende voorheffing (25% x (30-7,5)). De bedrijven houden dus jaarlijks 17 miljoen euro over die te herleiden is tot de natuur van Hoge Kempen en 13 miljoen euro wordt jaarlijks afgedragen aan de overheid. Dit zijn dus inkomsten voor de overheid die te danken zijn aan het Nationaal Park Hoge Kempen.



FIGUUR 4.1: Ruim 2.500 woningen binnen een straal van 300 meter tot aan de grens van het park

4 Huisje boompje beestje



Sommige mensen verkeren graag tijdelijk in de natuur, om te wandelen of te fietsen. Anderen prefereren een meer structureel verblijf en kopen een woning in een groene omgeving, of in de nabijheid van een natuurgebied. Hierdoor is er een positieve correlatie ontstaan tussen de aanwezigheid van stedelijk groen of een natuurgebied en de huizenwaarde. Mensen zijn namelijk bereid meer te betalen voor een woning in een groene omgeving. Dit blijkt uit meerdere internationale, wetenschappelijke onderzoeken. Uit onderzoek van onder andere Luttik is gebleken dat huizen aan de rand van natuur en landschap een meerwaarde hebben van ongeveer 4 tot 28%.¹⁶ De omgeving is van invloed op de woningwaarde.



Naast deze positieve effecten kunnen bepaalde elementen ook een waardeverlagend effect hebben op de prijs van een woning. Zo kan de nabijheid van een snelweg bijvoorbeeld de waarde omlaag brengen. Voor de aanwezigheid van natuur met een meerwaarde van 4 tot 28% geldt dat de laagste waardetoevoeging (4%) wordt gerealiseerd door de nabijheid van slecht toegankelijk en laagwaardig landschap en daarmee verbonden natuur en de hoogste waardetoevoeging (28%) door de nabijheid van toegankelijke, hoogwaardige natuur en oppervlaktewater.



Het Nederlandse Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM) schat de extra waarde van woningen in en rond natuurgebieden op 10 tot 30%.¹⁷ Dit is op basis van een vergelijking tussen verkoopprijzen van gelijkwaardige woningen in een groene en een niet groene omgeving. Uit alle onderzoeken kwam naar voren dat de nabijheid van natuur een waardestijging van onroerend goed met zich meebrengt. Kennisinstituut Alterra, onderdeel van Wageningen Universiteit, deed in 2004 onderzoek naar het effect van natuur en water op de waarde van woningen.¹⁸ Alterra analyseerde hiervoor zes Nederlandse wijken in het westen van Nederland, het westelijk deel van Noord-Brabant en op de Veluwe.




In dit onderzoek werd eerder onderzoek uit 1995 en 1997¹⁹ bevestigd, namelijk dat natuur een waardestijging van woningen kan betekenen. Dit onderzoek heeft weliswaar vooral betrekking op stedelijk groen, maar geeft aan dat de aanwezigheid van natuur kan leiden tot een waardestijging van 4 tot 15%. De hoogte van de stijging is afhankelijk van het type natuur, de locatie en de afstand van de natuur tot de

woning. De titel 'Nationaal Park' draagt overigens ook bij aan de sterke waarde-
stijgingen. Uit gesprekken met makelaars in Nederland is ondermeer gebleken dat de
meerwaarde op woningen door deze titel op kan lopen tot wel 5%.²⁰


 Het Nationaal Park Hoge Kempen zal dus een positieve invloed hebben op de
waarde van het vastgoed in de omgeving. Hoe ver in de regio deze invloed reikt, is niet
met zekerheid te zeggen. Maar op basis van de studie van Alterra kan worden
aangenomen dat de huizen binnen een afstand van 400 meter tot het park een hogere
waarde hebben en dat deze toegevoegde waarde is te danken aan het Nationaal Park.
Om er achter te komen hoe hoog de meerwaarde door de aanwezigheid van het park in
totaal is, beschouwen we een gebied binnen een afstand van 300 meter – we houden
een veiligheidsmarge van 100 meter aan – tot de grens van het natuurgebied. Binnen
deze rand wordt de waardetoevoeging van de woning door de nabijheid van natuur
geschat op 15% van de woningwaarde. Voor dit gebied wordt met de gemiddelde
woningprijs, de huidige prijzen en het aantal woningen, de totale meerwaarde van
woningen door de nabijheid van het Nationaal Park berekend. De meerwaarde door de
titel 'Nationaal Park' straalt verder af. Makelaars in de Kop van Overijssel adverteren
bijvoorbeeld voor woningen op 30 kilometer van Nationaal Park Weerribben-Wieden
nog steeds met de aanwezigheid van het park.

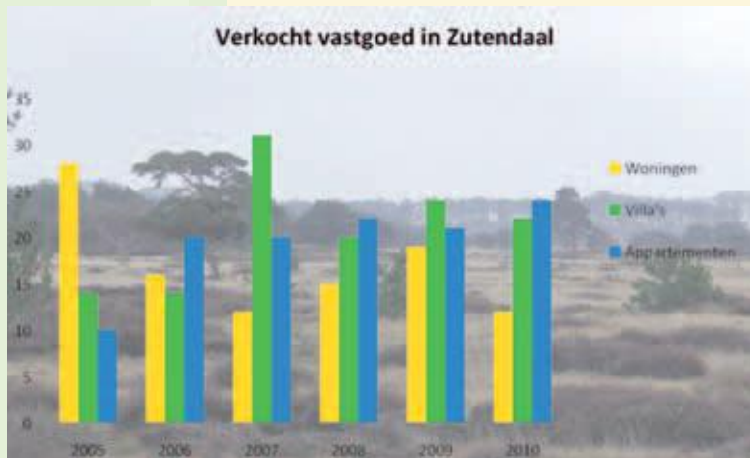


FIGUUR 4.2: Verkooprijzen naar woningtype in gemeente Zutendaal (Immotheke, 2011)


 Dat het Nationaal Park Hoge Kempen een positieve invloed heeft op de woning-
waarde is ondermeer te zien aan de status van de gemeente Zutendaal die ze de
afgelopen jaren heeft opgebouwd. De gemeente is een gewilde woonlocatie, Zutendaal
is immers de bosrijkste gemeente van Vlaanderen en daar profileert ze zich dan ook

mee. “Als bosrijkste gemeente is de natuur één van de belangrijkste attracties in de gemeente. Je kunt er eindeloos wandelen en fietsen door bos en heide, langs beekjes en heuvels”, lezen we op de website van de gemeente.

 Een gebied van 260 ha (5% van haar grondgebied) ligt binnen de perimeter van het Nationaal Park. In de figuren 4.2 en 4.3 is duidelijk te zien dat niet alleen het aantal verkochte woningen – voornamelijk villa’s – tussen 2006 (opening van het Nationaal Park) en 2007 sterk steeg (+26%), maar ook dat de immoprijzen flink stegen.²¹ En dat terwijl de cijfers van andere, willekeurige plaatsen in Vlaanderen in dezelfde periode veelal geen stijging of zelfs een daling laten zien in dezelfde periode. De meeste gemeenten binnen een afstand van 25 kilometer tot het park laten een stijging in de periode 2006-2007 zien. Het grote aantal verkopen kan erop duiden dat mensen er weg willen of dat mensen er juist graag komen wonen. Aangezien de verkoopprijs in dezelfde tijd mee is gestegen, ligt het voor de hand dat het dit laatste betreft en dat mensen er juist komen wonen vanwege het Nationaal Park.





FIGUUR 4.3: Aantal verkochte woningen naar woningtype in gemeente Zutendaal (Immothekeer, 2011)


 Maar hoe hoog is de meerwaarde van het Nationaal Park Hoge Kempen voor de omliggende woningen en wat wordt hier door de overheid aan verdiend? Dat wordt berekend aan de hand van het aantal woningen en de gemiddelde woningprijs in de gemeenten van de Hoge Kempen. Hoeveel de overheid verdient, wordt later berekend aan de hand van het aantal woningen en het gemiddelde kadastraal inkomen per gemeente waarover de overheid belasting heft in de vorm van onroerende voorheffing. Vervolgens kan berekend worden welk deel van de belasting te danken is aan de aanwezigheid van het Nationaal Park Hoge Kempen.





 In 2010 bedroeg de gemiddelde prijs van een woonhuis in België 179.806 euro. De gemiddelde prijs voor woonhuizen in het Vlaamse Gewest, en dus in de gemeenten rond het Nationaal Park Hoge Kempen, bedroeg 180.128 euro in 2010. Van de gemeenten die onder het Nationaal Park Hoge Kempen vallen, is de gemeente Zutendaal de duurste gemeente, met een gemiddelde woningprijs van 223.083 euro in 2010. De goedkoopste gemeente is Dilsen-Stokkem, met een gemiddelde woningprijs van 163.265 euro.²²

 Van de 61.633 woningen in de 6 gemeenten staan 2.513 woningen binnen een afstand van 300 meter tot het Nationaal Park (figuur 4.1). Rekening houdend met de gemiddelde woningprijs in de respectievelijke gemeenten rondom het Nationaal Park Hoge Kempen en het aantal woningen betekent dit een totale waarde van het woningbestand van circa 439 miljoen euro. Zoals gezegd blijkt uit de literatuur dat woningen in de natuur een meerwaarde kennen van 15%. Dit komt overeen met 13% van de huidige woningwaarde ($1/115 \times 15$). De totale meerwaarde van woningen door de nabijheid van het Nationaal Park Hoge Kempen 57 miljoen euro (tabel 4.1).

 Niet alleen de natuur, ook de benoeming tot 'Nationaal Park' trekt mensen naar dit gebied en brengt de huisprijs omhoog. Deze benoeming leverde een verhoging op tot 5%. Daarom hebben wij hier een aparte berekening gemaakt, waarbij we een voorzichtige 2% aannemen als meerwaarde door de benoeming van een nationaal park. We weten immers niet of de situatie in Nederland één op één over te nemen is voor het Nationaal Park Hoge Kempen. Wel weten we waarom een titel 'Nationaal Park' meerwaarde geeft: het geeft allure, status aan een huis dat daardoor sneller en makkelijker verkoopt. Deze meerwaarde geeft een totaal van 8,7 miljoen euro.

in EUR '000.000	Aantal woningen	Gemiddelde woning-waarde	Totale woning-waarde	Meerwaarde door natuur	Meerwaarde Nationaal Park
Genk	-	0,175	-	-	-
Lanaken	754	0,186	140,2	18,2	2,8
Dilsen-Stokkem	146	0,163	23,8	3,1	0,5
As	459	0,168	77,1	10,0	1,5
Zutendaal	122	0,223	27,2	3,5	0,5
Maasmechelen	1.032	0,165	170,3	22,1	3,4
Totaal	2.513		438,6	56,9	8,7

TABEL 4.1: Meerwaarde van woningen binnen 300 meter tot het Nationaal Park Hoge Kempen



Dit deel van de woningwaarde betekent hogere inkomsten voor de overheid. In België ontvangen gemeenten, gewesten en provincies dit in de vorm van onroerende voorheffing betaald door de belastingplichtigen, oftewel eigenaren van woningen. De onroerende voorheffing is gebaseerd op het kadastraal inkomen. Dit is geen reëel inkomen, maar een fictief inkomen, dat is gebaseerd op de geïndexeerde mogelijke jaarlijkse verhuurprijs in 1975 minus een vast percentage. Wanneer dit niet gemakkelijk in te schatten is, geldt de stelregel dat het kadastraal inkomen gelijk is aan 5,3% van de woningwaarde.²³ Dit bedrag is omgezet naar een index van consumptieprijzen die ieder jaar wordt aangepast met een nieuw indexcijfer. De hoogte van het kadastraal inkomen hangt dus samen met de woningwaarde en is dus mede afhankelijk van de omgeving.



Op het kadastraal inkomen wordt de onroerende voorheffing gebaseerd en die bestaat uit drie delen²⁴:

- De basisheffing, bestemd voor het Vlaams Gewest. Deze basisheffing is een percentage van het geïndexeerd kadastraal inkomen van de woning. Voor woningen in het Vlaams Gewest is dit 2,5%.
- De opcentiemen die de provincie over deze basisheffing mag heffen. In de Provincie Limburg is dit de laatste jaren 400 opcentiemen. Dit betekent dat de Provincie vier maal het basistarief ontvangt.
- De opcentiemen die de gemeente op deze basisheffing mag heffen. De opcentiemen van de zes betreffende gemeenten zijn weergegeven in tabel 4.2. Wanneer een gemeente een tarief hanteert van 1.000 opcentiemen houdt dat in dat de gemeente tien maal het basistarief ontvangt.

	Opcentiemen	Heffingspercentage
Basisheffing Vlaams Gewest	-	2,50%
Provincie	400	10,00%
Genk	1.190	29,75%
Lanaken	1.200	30,00%
Dilsen-Stokkem	1.300	32,50%
As	1.000	25,00%
Zutendaal	1.300	32,50%
Maasmechelen	1.650	41,25%

TABEL 4.2: Opcentiemen en heffingspercentages van de verschillende overheden in de Hoge Kempen (Belastingportaal Vlaanderen, 2010)



Als eigenaar van een woning in bijvoorbeeld Zutendaal, betaalt men dan de basisheffing van 2,5% in het Vlaamse gewest plus 2,5% maal de provinciale opcentiemen (10%) plus 2,5% maal de gemeentelijke opcentiemen (32,5%). Een woningeigenaar in Zutendaal betaalt dan in totaal dus 45% van het kadastraal inkomen aan onroerende voorheffing.

in EUR '000	Meerwaarde door natuur	Kadastraal inkomen 5,3%	Onroerende voorheffing			Totaal
			Vlaams Gewest	Provincie Limburg	Gemeenten	
Genk	-	-	-	-	-	-
Lanaken	18.200	965	24	97	290	411
Dilsen-Stokkem	3.100	164	4	16	53	73
As	10.000	530	13	53	133	199
Zutendaal	3.500	186	5	19	60	84
Maasmechelen	22.100	1.171	29	117	483	629
Totaal	56.900	3.016	75	302	1.019	1.396


TABEL 4.3: Jaarlijkse opbrengsten onroerende voorheffing te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen



Wegens het ontbreken van gegevens betreffende het gemiddelde kadastraal inkomen van de woningen schatten we het kadastraal inkomen op 5,3% van de woningwaarde. Het geaggregeerde kadastraal inkomen van de woningen binnen een afstand van 300 meter vanaf de grens van het Nationaal Park bedraagt dan 3 miljoen euro. Het Vlaams Gewest, de provincie en de gemeenten ontvangen dan jaarlijks respectievelijk ruim 75.000, 302.000 en 1 miljoen euro (totaal 1,4 miljoen euro) die zijn toe te schrijven aan het Nationaal Park (tabel 4.3).


in EUR '000	Aantal verkochte woningen	Gemiddelde woningwaarde	Registratierechten per koop	Totaal betaald per jaar	Meerwaarde door natuur
Genk	-	175	-	-	-
Lanaken	4,17	186	18,6	77,6	10,1
Dilsen-Stokkem	0,58	163	16,3	9,5	1,2
As	1,67	168	16,8	28,1	3,7
Zutendaal	0,46	223	22,3	10,3	1,3
Maasmechelen	4,66	165	16,5	76,9	10,0
Totaal	11,5			202,4	26,3

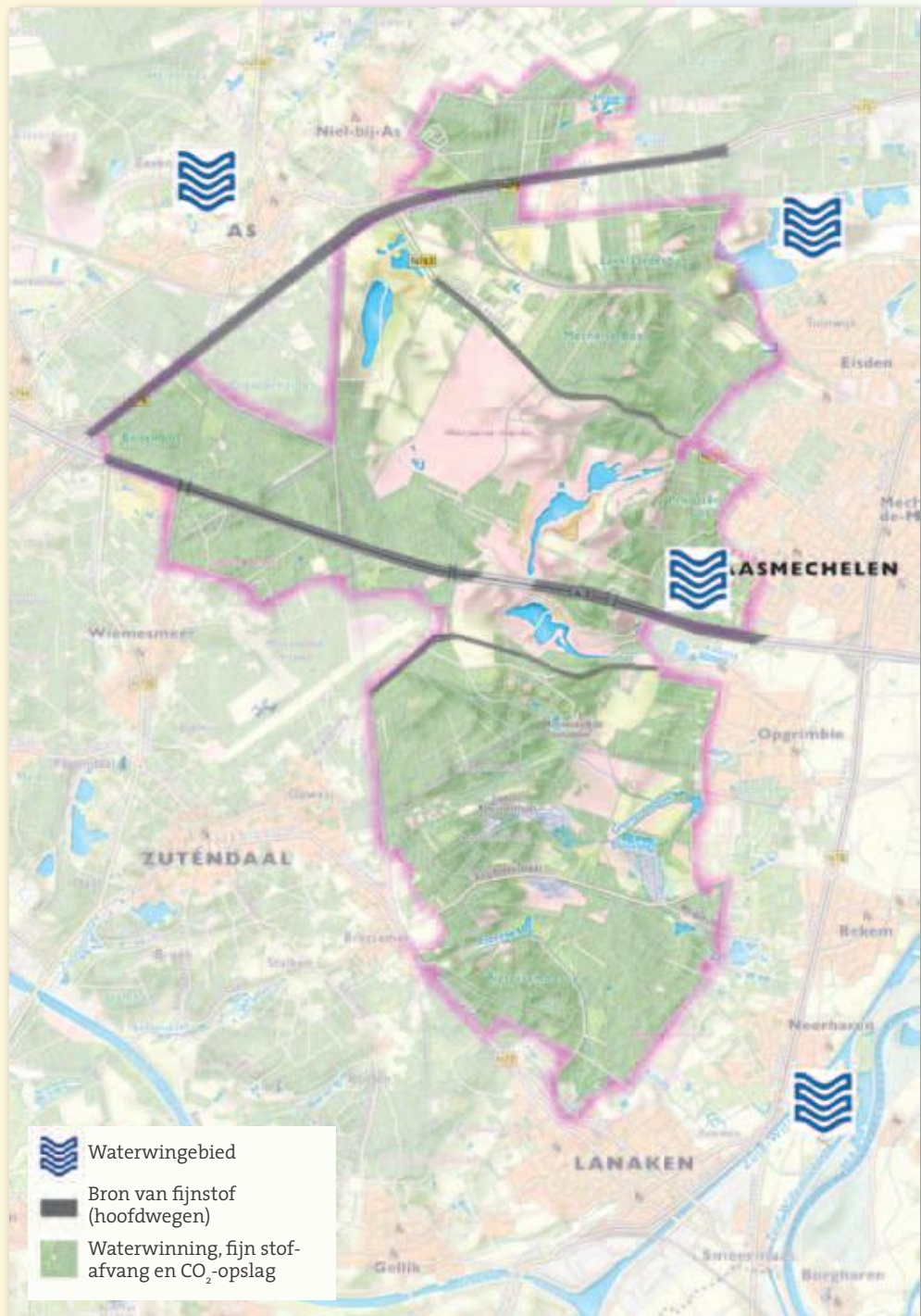
TABEL 4.4: Jaarlijkse opbrengsten registratierechten te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen

 Naast deze jaarlijkse opbrengsten uit belasting die de overheid ontvangt van bewoners, ontvangt de overheid iedere keer dat een woning van eigenaar wisselt ook registratierechten. Bij de aankoop van een woning moet de koper de verkoopovereenkomst registreren en registratierechten betalen. Hiervoor wordt een percentage van de woningwaarde in kosten gebracht. In het Vlaams Gewest geldt een tarief van 10% van de woningwaarde. In tabel 4.4 is weergegeven hoeveel registratierechten jaarlijks worden betaald met behulp van het gemiddeld aantal verkochte woningen en de gemiddelde woningwaarde in de zes gemeenten. Hiervoor geldt hetzelfde als voor de onroerende voorheffing, dat 13% van de jaarlijks betaalde registratierechten te relateren is aan de aanwezigheid van het Nationaal Park Hoge Kempen. Het Nationaal Park draagt dus jaarlijks 26.300 euro bij aan de opbrengsten uit registratierechten, uitgaande van 11.500 verkochte woningen per jaar.

in EUR '000	Opbrengsten onroerende voorheffing	Opbrengsten registratie rechten	Totale opbrengsten woningen
Genk	-	-	-
Lanaken	411	10,1	421
Dilsen-Stokkem	73	1,2	74
As	199	3,7	203
Zutendaal	83	1,3	85
Maasmechelen	629	10,0	639
Totaal	1.396	26,3	1.422


TABEL 4.5: Jaarlijkse bestuurlijke geldstroom uit de meerwaarde van woningen te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen


 Daarmee is in ieder geval duidelijk dat het Nationaal Park ook geld oplevert voor de verschillende overheden. In totaal bedragen de natuurgerelateerde belasting-inkomsten die voortkomen uit een hogere woningwaarde 1,4 miljoen euro per jaar. Met als prettige bijkomstigheid dat vastgoed in de omgeving van het Nationaal Park Hoge Kempen, waardevoller is dan elders in Vlaanderen. Kortom, als we er al van kunnen spreken dat de economie op slot gaat, als gevolg van het aanwijzen van een gebied tot 'Nationaal Park', dan is het prettig dat grote dalingen in huizenprijzen zijn uitgesloten. En dat is toch aardig in deze bewogen economische tijden.




FIGUUR 5.1: Zuiverende diensten van het Nationaal Park Hoge Kempen

5 De nieuwe dienstensector

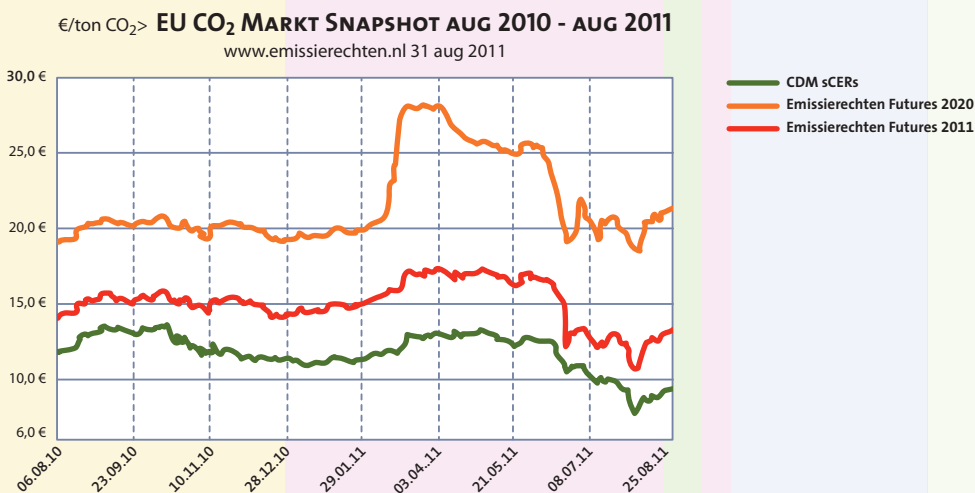
 De baten van de natuur beperken zich niet alleen tot recreatie, toerisme en huisprijzen. De natuur levert ook diensten die ten goede komen aan onder andere de volksgezondheid, het klimaat en een schoon milieu. De zuiverende werking van een ecosysteem is bijvoorbeeld een functie waaraan niet zo snel wordt gedacht. Water en lucht worden gezuiverd. Natuurgebieden fungeren als sponzen en bergen het water voordat ze het kosteloos zuiveren tot drinkwater, planten en bomen verbeteren de luchtkwaliteit doordat ze schadelijke stoffen zoals fijn stof afvangen.

 Dit laatste is steeds belangrijker aan het worden, want vooral door de toename van het wegverkeer is de concentratie aan fijn stof en stikstofdioxiden in en rond onze steden sterk toegenomen, al dragen de landbouw en de industrie daar ook aan bij. Elke verlaging van het niveau van fijn stof leidt tot een betere gezondheidstoestand van de burger, ook als de normen voor luchtkwaliteit nog niet werden overschreden. Deze zuiverende functie van ecosystemen is essentieel voor het voortbestaan van de mens en het is dan ook van belang deze diensten goed te benutten en niet uit te putten. Wij gaan hier, om die reden, in dit hoofdstuk eerst in op de economische baten van deze 'regulatiefuncties' ofwel 'harde' ecosysteemdiensten.

 De eerste belangrijke ecosysteemdienst die de Hoge Kempen vervult, is het vastleggen van CO₂. Bossen leggen dit broeikasgas vast in de vorm van koolstof in hun bladeren, stam en wortels en als organische stof in de bodem. Daarmee dragen bomen een belangrijk deel bij aan de klimaatregulatie, tenminste zolang ze niet worden gekapt. Om te kunnen groeien, neemt een bos CO₂ op uit de lucht. Die CO₂ wordt voor 30% vastgelegd in hout en vegetatie bovengronds, en voor 70% in en op de bodem (wortels, afgevallen bladeren). Per jaar kan een groeiend bos 11 tot 55 ton CO₂ vastleggen per hectare, tot een leeftijd van 150 jaar. Het is niet zo dat elk bos evenveel CO₂ opslaat. Dat is afhankelijk van de mix aan boomsoorten en de leeftijd van de opstand. In de eerste veertig tot vijftig jaar legt het bos relatief veel CO₂ vast. Daarna 'sluit' het zich en groeien de bomen minder hard. Voor het blijvend vastleggen van CO₂ op lange termijn is een duurzaam beheer van minstens vijftig jaar van belang. Ook de omstandigheden voor verjonging moeten gunstig zijn, zodat altijd voldoende groei plaatsvindt.²⁵



Hoewel de omstandigheden in de Hoge Kempen gunstig zijn – de bosbestanden zijn hier namelijk erg jong, slechts 6% is ouder dan 60 jaar – nemen we aan dat het bos van het Nationaal Park Hoge Kempen 11 ton CO₂ per hectare per jaar opslaat. Met circa 4.000 hectare aan bos, kan het Nationaal Park Hoge Kempen minstens 44.000 ton CO₂ per jaar vastleggen, hoewel het eerder zes keer zoveel zal zijn. We kunnen aan de functie van CO₂-opvang een waarde toekennen, aangezien er een emissiehandel voor CO₂ is opgezet. De bandbreedte van de CO₂-prijs die hiervoor wordt gehanteerd, lag in 2009 tussen de 11 en 15 euro per ton CO₂. Momenteel ligt de CO₂-prijs gemiddeld rond de 17 euro (figuur 5.2).²⁶ Analisten verwachten een gemiddelde prijs van 23,10 euro in 2012. Voor de periode na 2012 verwacht Pointcarbon een jaarlijks tekort van 250 miljoen ton emissierechten en een verdubbeling van de CO₂-prijs naar 30,60 euro. Kortom, voor het Nationaal Park Hoge Kempen betekent dit dat het bos van circa 4.000 hectare met 44.000 ton CO₂-opslag per jaar een waarde heeft van 748.000 euro, wanneer we uitgaan van een gemiddelde prijs van 17 euro per ton CO₂.



FIGUUR 5.2: CO₂-marktprijzen in 2009 en 2010 (www.emissierechten.nl/marktanalyse, 2011)



De waarde van de CO₂-opslag capaciteit van het Nationaal Park Hoge Kempen is een schaduwprijs. Het is geen geld dat daadwerkelijk kan worden ontvangen. In ieder geval nog niet. De politiek is hier wel mee bezig, aangezien de mondiale CO₂-uitstoot voor 20% wordt veroorzaakt door ontbossing. Het behoud van bos wordt ingezet om de gevolgen van ontbossing, en daarmee klimaatverandering te beperken. Binnen de politiek heet dit 'Reducing Emissions from Deforestation and Degradation' (REDD).²⁷ Dit moet de opvolger worden van het Kyoto Protocol. Het principe achter REDD is dat,

als landen hun bos laten staan, zij hiervoor compensatie krijgen. Ze dragen door dit beleid immers bij aan het beschermen van het bos en haar functies, terwijl de betreffende landen inkomsten uit bijvoorbeeld houtverkoop mislopen.



Naast het doel van REDD – het tegengaan van ontbossing – is er nog een manier om de CO₂-opname te vergroten, namelijk door het aanplanten of herstellen van bos. Daaruit is het REDD-plus principe ontstaan, een uitbreiding van REDD, waarbij ook de aanplanting van bos zal worden gecompenseerd. Tijdens de klimaatop in Kopenhagen zijn onderhandelingen gestart over dit REDD-plus mechanisme. Er zijn in elk geval belangrijke stappen gezet door het formuleren van randvoorwaarden, waaronder het erkennen van het belang van natuurlijke bossen met hun bijbehorende ecosysteemdiensten. Hoewel nog geen concrete afspraken zijn gemaakt over het REDD-plus mechanisme, is het waarschijnlijk dat het er wel gaat komen. In de praktijk zijn veel landen hier ook al mee bezig dankzij subsidies en REDD-fondsen.



Het Nationaal Park Hoge Kempen zuivert en bergt water dat wordt gewonnen voor drinkwater. Waterwingebieden zijn te vinden aan de rand van de Hoge Kempen, bij As, Eisden en ook Meeswijk. Het gebied om de waterwingebieden heen is aangewezen als extra beschermd gebied door de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening. In totaal werd hier in 2010 voor 20,6 miljoen m³ aan drinkwater gewonnen, 15% van de jaarlijkse waterproductie van de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening. Bij een tarief van 1,30 euro per kubieke meter komen we dan op een totale omzet van 26,8 miljoen euro. De provincie Limburg heft over deze waterwinning een toeslag, en dit gaat om een bedrag van 1,9 miljoen euro per jaar. Daarnaast gaat er ook nog 6% BTW naar het Rijk: 1,6 miljoen euro per jaar.



Waterwinning hoeft op zichzelf geen verdienste van het natuurgebied te zijn, water kan tenslotte ook ergens anders gewonnen worden, ware het niet dat het water gratis is gezuiverd. De kosten die in stedelijke gebieden nodig zijn om het oppervlaktewater te zuiveren, worden hier vermeden. Deze zuiveringsfunctie heeft dus een besparende werking. Stel dat het zuiveren van water, ongeveer 17 euro per duizend kubieke meter kost.²⁸ In dat geval zijn de vermeden kosten 350.000 euro per jaar.



Een andere regulatiefunctie van een bos is verbetering van de luchtkwaliteit. Bomen en planten halen namelijk schadelijke stoffen uit de lucht, zoals fijn stof en SO_x (zwavelverbindingen). Bomen zijn hierin het meest efficiënt, gevolgd door heesters en (semi)natuurlijke vegetaties. Depositie van fijn stof uit de atmosfeer op een bos is 2 tot 16 maal groter dan op laagblijvende vegetatie. De efficiëntie van opname is ook

afhankelijk van de soort boom of plant. Zo zijn naaldbomen efficiënter dan loofbomen en loofbomen met ruwe en behaarde bladeren zijn op hun beurt weer efficiënter dan bomen met platte en brede bladeren. Fijn stof en andere schadelijke stoffen worden opgevangen op de takken en bladeren van de beplanting. Wanneer het regent, spoelt het vervolgens met het regenwater mee in de grond.



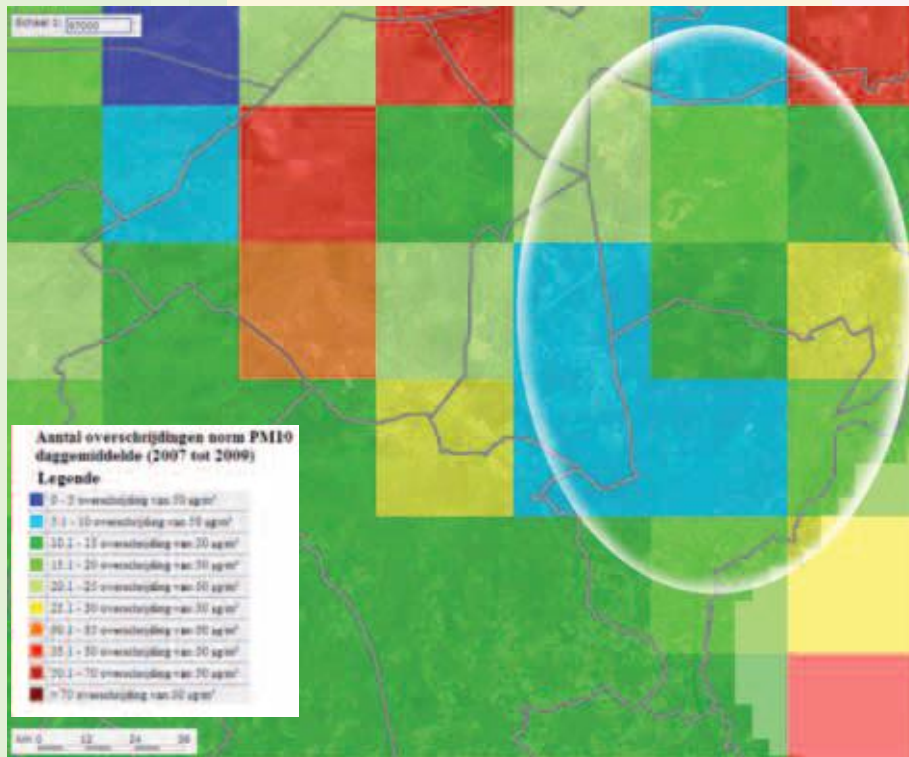
Fijn stof is slecht voor de gezondheid. Het komt vooral in de lucht door industrie en verkeer, maar ook door de landbouw. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen achtergrondconcentraties en piekconcentraties. De Europese Unie heeft hiervoor een aantal richtlijnen opgesteld. De achtergrondconcentraties geven aan wat de maximale langdurige concentratie in een gebied mag zijn en worden gegeven in gemiddelde concentraties per jaar. De piekconcentraties zijn waarden die niet vaker dan een beperkt aantal maal per jaar mogen worden overschreden. Voor fijn stof geldt dat het jaargemiddelde maximaal $40\mu\text{g}/\text{m}^3$ mag zijn, terwijl het daggemiddelde maximaal 35 dagen groter mag zijn dan $50\mu\text{g}/\text{m}^3$.³⁰ Vanaf 2015 wordt de grenswaarde van het jaargemiddelde verlaagd naar $25\mu\text{g}/\text{m}^3$.




Transport is de belangrijkste oorzaak van fijn stof en aangezien de Hoge Kempen doorkruist en begrensd wordt door auto(snel)wegen, kan het gebied een belangrijke rol spelen bij de afvang van fijn stof. Samen met het Ruhrgebied, delen van Nederland en de regio rond Milaan, is Vlaanderen de zwaarst met fijn stof vervuilde regio ter wereld. Dit maakt natuur, en vooral bos, in Vlaanderen des te meer waardevol en belangrijk. Het bewijst met deze functie namelijk een belangrijke dienst voor de volksgezondheid. Naar schatting vangt een hectare bos (200 bomen) 20.000 gram fijn stof per jaar af. Het bos van het Nationaal Park Hoge Kempen is met zijn 4.000 hectare goed voor de afvang van 80.000 kilo fijn stof. Op basis van schaduwrijzen gebaseerd op artificiële maatregelen nodig om de uitstoot van vergelijkbare hoeveelheden fijn stof tegen te gaan, kunnen we een economische waarde voor het Nationaal Park berekenen. Deze economische waarde bedraagt per 100 gram fijn stof respectievelijk 2 euro per jaar in het landelijk gebied en 40 euro per jaar op een knelpunt.³¹



De lucht in het Nationaal Park is schoner dan rond het Nationaal Park. Dit is te zien in figuur 5.3. Dwars door het Nationaal Park loopt de E314, waar tussen 06:00 uur en 22:00 uur gemiddeld meer dan 70.000 auto's passeren. Die zorgen voor veel uitstoot. In de auto op de snelweg wordt de automobilist geconfronteerd met $75\mu\text{g}/\text{m}^3$ fijn stof en in de file zelfs met $120\mu\text{g}/\text{m}^3$.³² Met het verkeer en de industriële regio is het aannemelijk dat de potentiële afvang van 80.000 kilo dan ook wordt gehaald. Volgens de schaduwrijkmethode vertegenwoordigt dit een waarde van 160.000 euro.



FIGUUR 5.3: Fijn stof index rond het Nationaal Park Hoge Kempen 2006-2008 (Vlaamse Milieumaatschappij)³³

 Het zuiveren van lucht en water is een belangrijke maatschappelijke functie van het Nationaal Park Hoge Kempen. Naast de maatschappelijke functies levert het ook financiële besparingen op. Willen we hetzelfde bereiken met artificiële methodes, dan moeten er dure maatregelen worden getroffen. Verder hebben long- en luchtwegziekten een steeds groter aandeel in de kosten voor de volksgezondheid. Investeren in het Nationaal Park Hoge Kempen is dus een maatschappelijke besparing.

in EUR '000	Baten
CO ₂ -opslag	748
Waterzuivering	350
Fijn stofafvang	160
Totaal	1.258

TABEL 5.1: Jaarlijkse baten van ecosysteemdiensten. Voor CO₂ opslag en fijn stofafvang zijn dit schaduwprizen en voor waterzuivering zijn dit vermeden kosten



Al met al is duidelijk dat deze ecosysteemdiensten van het Nationaal Park Hoge Kempen een belangrijke bijdrage leveren aan onze samenleving. Soms in de vorm van reële geldstromen, zoals in het geval van waterzuivering. Soms moeten schaduw-prijzen worden berekend, zoals in het geval van fijnstof. Maar altijd zijn het waardevolle diensten.



Nu we de bedrijvigheid, huizenprijzen en ecosysteemdiensten allemaal doorgenomen hebben, kunnen we een overzicht maken van de totale huidige baten van het Nationaal Park (tabel 5.2). Het is daarbij belangrijk te realiseren dat deze baten grotendeels worden gerealiseerd dankzij de aanwezigheid van natuur, maar dat in een aantal gevallen (omzet bedrijven, huizenwaarde) de baten extra hoog zijn omdat het gebied de titel heeft van Nationaal Park. Hierdoor heeft het park nationale bekendheid en worden mensen vanuit de verre omtrek aangetrokken tot het brengen van een bezoek.

in EUR 'ooo	Huidige baten	Waarvan door titel 'Nationaal Park'
Bedrijvigheid		
Resultaat na belasting	16.900	804
Totaal belastingen	13.100	625
Woningen		
Meerwaarde woningen	65.672	8.772
Belasting woningen	1.641	219
Diensten		
CO ₂ -opslag	748	-
Waterzuivering	350	-
Fijn stofafvang	160	-
Eenmalige baten	65.672	8.772
Jaarlijkse baten	32.899	1.684
Aantal banen	5.100	190

TABEL 5.2: Jaarlijkse huidige baten te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen



Hiermee zijn alle baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in kaart gebracht. De vraag die nu rest is of de baten in verhouding staan tot de investeringen die in het gebied zijn gedaan. Met andere woorden: rendeert het gebied? In tabel 2.1 werd al een overzicht gegeven van de kosten voor beheer, onderhoud en verbetering van het



Nationaal Park over een periode van 10 jaar. Het is in dezen interessant om kosten en baten tegenover elkaar te zetten. Omdat de overheid voor het grootste deel verantwoordelijk is voor de kosten, kijken we voor wat betreft de baten alleen naar de bestuurlijke baten. Dit is immers het geld dat de overheid jaarlijks binnenkrijgt als gevolg van de aanwezigheid van het Nationaal Park Hoge Kempen. Dat er andere partijen zijn, zoals huiseigenaren en lokale bedrijven, die wel profiteren maar niet meebetalen is bovendien inherent aan het werk van de overheid. Zij hebben de taak om het ondernemingsklimaat en het leefklimaat zo goed mogelijk te maken. Met de investeringen van de overheid in het Nationaal Park de Hoge Kempen gebeurt dat.

in EUR '000.000	
Eenmalige kosten masterplan	33,1
Jaarlijkse kosten	0,75
Eenmalige bestuurlijke baten	-
Jaarlijkse bestuurlijke baten	14,5
Terugverdientijd masterplan in jaren	2,4

TABEL 5.3: Bestuurlijke terugverdientijd van het Masterplan Nationaal Park Hoge Kempen



De bestuurlijke terugverdientijd is berekend alsof er voor de uitvoering van het Masterplan vanaf 2000 in zijn geheel geen baten te herleiden waren tot de natuurgebieden van de Hoge Kempen. Er wordt dus gerekend met de totale baten die zijn te herleiden tot het Nationaal Park in plaats van met enkel de toegevoegde waarde. Deze methodiek komt voort uit de Nederlandse situatie waarin de overheid minder in de natuur investeert dan dat ze er aan verdient. Bovendien zijn er geen gegevens beschikbaar waaruit de baten van voor 2000 kunnen worden herleid. In tabel 5,3 is te zien dat de uitvoeringskosten van het Masterplan binnen 2,4 jaar worden terugverdiend, terwijl de kosten over een periode van 10 jaar worden gemaakt.





De vraag die nu speelt is in hoeverre het mogelijk is om extra baten toe te voegen aan het gebied. Welke mogelijkheden bestaan er om in de toekomst het gebied nog rendabeler te maken? Daarvoor is het belangrijk het park verder te onderscheiden. Door jezelf te onderscheiden wordt je immers vanzelf schaars en daarmee waardevol. Een mogelijkheid daarvoor ligt in de beleveniseconomie.







6 De donkere kant van de economie

 Economie draait om schaarste. Bij ecologie draait het om zeldzaamheid. En wat zeldzaam is, is ook schaars. Maar schaarste is wel een begrip dat voor een duurzame economische ontwikkeling van het Nationaal Park Hoge Kempen handelingsperspectief biedt. Want wie inziet wat schaars is, weet dat daar behoefte aan zal zijn en dat er daardoor ook een bereidheid tot betalen is. Dit laatste kan worden beschouwd als een economische kans. Binnen de natuurbescherming ligt dit handelingsperspectief vaak moeilijk. Geld verdienen met iets zeldzaams en kwetsbaars, zeker als het natuur betreft, wordt immers gemakkelijk als onethisch beschouwd. Daar gaan we proberen verandering in te brengen. We gaan het daarom vanaf nu hebben over nieuwe ecosysteemdiensten – of op zijn minst het beter benutten van de huidige ecosysteemdiensten – baten die voor de gemiddelde burger erg interessant zijn en die het Nationaal Park Hoge Kempen kan genereren.

 Het is heel bijzonder dat, als we ecosysteemdiensten beschouwen, we met name kijken naar ecologische processen, waarvan ecologen hebben bedacht dat die weliswaar veel geld waard zijn (vastleggen van CO₂, waterberging en wat al niet meer), maar waar de burger niet graag voor betaalt. Belangrijke ecosysteemdiensten die het Nationaal Park Hoge Kempen levert en waar de burger wèl voor wil betalen zijn: duisternis, stilte, onbereikbaarheid, geschiedenis en wild. Aan deze diensten beleven mensen plezier en de economie kan daarvan profiteren. Duisternis, stilte en onbereikbaarheid zijn immers schaars in de huidige welvarende maatschappij. Daarnaast zijn we allemaal op zoek naar onze identiteit, we vinden geschiedenis geweldig en als we ook nog wild zien tijdens een wandeling door de natuur, kan onze dag niet meer stuk.


 We leven in de tijd van de 'beleveniseconomie' (experience economy).³⁴ Dat vinden we onder meer terug in attractieparken, waar een wereld van plezier en spanning speciaal voor ons is gecreëerd. Mensen betalen om iets te beleven, en dan het liefst iets spannends. We willen niet meer zomaar ergens rondlopen of naar toe worden gereden, nee, daar moet een belevenis omheen worden gecreëerd, zoals bijvoorbeeld in Disneyland Parijs. Maar ook in de natuur maakt de beleveniseconomie opgang. Daarom worden allerlei 'spannende' excursies georganiseerd, zoals naar wild kijken en struinen buiten de paden. Een goed voorbeeld is het 'blote voetenpad' in het Nationaal Park Hoge


Kempen. Maar ook voor het beleven van rust, ruimte en stilte komen we naar natuurgebieden, om het gevoel te beleven om even 'weg' te zijn van de wereld, het gevoel te hebben 'onbereikbaar' te zijn.


 In de beleveniseconomie wordt een kaal product een beleving door hier waarde aan toe te voegen. De prijs gaat hierdoor omhoog en de concurrentiepositie wordt versterkt. In figuur 6.1 is dit met een eenvoudig voorbeeld weergegeven. De grondstof, in dit geval graan, is een basisbehoefte dat in bulk wordt geproduceerd tegen lage prijzen en met kleine marge. Het brood dat er van wordt gemaakt, heeft al meer toegevoegde waarde en kent dus hogere marges. Wanneer hier diensten aan worden toegevoegd, zoals het snijden, kan de marge verder worden verhoogd. Wanneer het brood nog eens in verschillende vormpjes gekneed en leuk wordt opgediend, is het nog aantrekkelijker om te kopen. Er is een beleving omheen gecreëerd. Aan dergelijke producten is behoefte, het versterkt de concurrentiepositie want het product heeft een grote meerwaarde gekregen. Daarmee is een veelvoorkomend product zeldzaam, schaars, geworden.




FIGUUR 6.1: Van commodities tot belevissen (Pine & Gilmore)


 De diensten die de natuur ons biedt, voldoen ook aan bepaalde behoeften van ons, de klant. De natuur functioneert als basis voor belevenissen. Hierbij kan men denken aan de excursies die worden georganiseerd om wilde dieren in hun natuurlijke omgeving te kunnen zien. De natuur biedt in dit geval het leefgebied en de spannende omgeving waar de dieren kunnen leven, en wij organiseren een excursie waarbij de dieren worden opgezocht, waarbij de beleving wordt versterkt. Mensen betalen om mee te gaan op de excursie en doen moeite om in het gebied te komen. Oftewel, door de meerwaarde die het gebied hierdoor krijgt, is het voor de bezoeker aantrekkelijker.


 De beleveniseconomie is hoe dan ook van toepassing op het Nationaal Park Hoge Kempen. Dat blijkt onder andere uit het brede aanbod aan spannende excursies in het gebied. Het concurreert dus niet op prijs, maar op toegevoegde waarde: op het avontuur van en in de natuur. De komende jaren kan hier een stap aan worden toegevoegd, namelijk die van de bezinning. Het gaat binnen ons bedrijf niet alleen om belevenissen. Nee, mensen willen bezinning, rust, ruimte, toegankelijkheid en authenticiteit, om een paar steekwoorden te noemen. Van deze 'bezinningseconomie' kunnen we de contouren al zien. Steeds meer mensen zoeken omgevingskwaliteiten die te herleiden zijn tot bezinning: rust, ruimte, duisternis en lange wandelingen. En het is allemaal te vinden binnen het Nationaal Park Hoge Kempen, voor ruim een miljoen mensen die daarvoor nog geen uurtje met de auto hoeven te rijden.


 Dat mensen op zoek zijn naar bezinning wil niet zeggen dat ze niet meer geïnteresseerd zijn in prijs, kwaliteit, service of belevenissen in kwantitatieve zin. Nee, die wensen blijven bestaan op een bepaalde tijd en plaats, maar deze nieuwe kwaliteit komt er extra bij. Dat wil zeggen dat dezelfde mensen, die een bezoek brengen aan Disneyland Parijs en van maandag tot vrijdag werken als een paard, ook regelmatig een weekend doorbrengen in de natuur. Gewoon om even tot zichzelf te komen. Steeds meer mensen verdwijnen even uit de hectiek van de postmoderne samenleving. Weg zijn van de 'rat race', het materiële gewin, de schreeuwerige media en de ruwe omgangsvormen, om vervolgens te midden van alles wat groeit en bloeit te reflecteren op dat wat 'echt belangrijk' is. Zonder materieel genot, maar met veel meditatieve momenten en rust, in wat psychiaters een prikkelarme omgeving zouden noemen.


 De opkomst van deze bezinningseconomie heeft zeker te maken met de vergrijzing. Oudere mensen vertonen immers in het algemeen een hogere mate van onthechting en hebben meer vragen over wat hen drijft, wat de resterende tijd nog brengt en hoe zij de wereld willen achterlaten. Maar de opkomst van de bezinnings-economie heeft in Vlaanderen zeker ook te maken met het zoeken naar een nieuwe


identiteit. Voor alle groepen in de samenleving geldt dat we op zoek gaan naar een nieuwe balans in het samen leven. En dat hervinden van die nieuwe identiteit ligt niet zozeer in het gemeenschappelijk 'powershoppen' of 'bungeejumpen', maar is voor een groot deel te vinden in de geschiedenis van het land, de schoonheid van een streek of een landschap, het avontuur van de natuur of gezamenlijke wandeltochten door een fraai bos.


 Ten slotte heeft de bezinningseconomie alles te maken met de schaalvergroting van onze wereld. Wie vroeger in een klein en misschien wel benauwend dorpje woonde, droomde van de uitgestrektheid en vrijheid van Canada en wilde het daar helemaal gaan maken. Nu ligt de hele wereld aan onze voeten en vertrekken we naar Canada om de vermeende beslotenheid van een dorp uit de jaren '50 weer te zoeken. De opkomst van de bezinningseconomie kan dus deels worden verklaard uit de behoefte aan onttrekking aan de noodzakelijke mondialisering, liberalisering en andere moderne 'vooruitgangskoncepten'.


 Waar is het beter tot rust komen dan in het Nationaal Park Hoge Kempen? De fraaie natuur biedt de kwaliteiten die de mensen zoeken om zich aan de dagelijkse hectiek te onttrekken en is een geschikte vestigingslocatie voor bedrijven die in willen zetten op de beleveniseconomie. Het is de ideale locatie om tot rust te komen, te 'ontslakken', of om verwend te worden in een groene omgeving. Alle bedrijven die dergelijke diensten aanbieden, hebben het Nationaal Park Hoge Kempen als achtertuin.

 De natuur speelt ook een rol in de kenniseconomie en doet dit op verschillende manieren. Veel congres- en vergadercentra bevinden zich in de natuur, niet alleen omdat het decor stijl en klasse uitstraalt, maar vooral omdat het een aangename locatie vormt om te vergaderen. Natuur ademt rust en ruimte uit, wat goed is voor de geest. Bovendien maakt natuur het gemakkelijk je af te zonderen in kleine groepjes om direct te onderhandelen. Het bos vormt de 'achterkamertjes', nodig om in alle rust te vergaderen, zonder dat de deur dicht moet. Dit maakt het Nationaal Park Hoge Kempen laagdrempelig, om juist dit individuele overleg te voeren. Kortom deze centra trekken veel hoogopgeleiden naar de natuur. En hoewel hun verblijf maar tijdelijk is – voor de duur van een vergadering of een congres – is het meer dan een bron van inkomsten voor het gebied. Er treedt bovendien een 'endogeen' effect op: niet meer alleen de natuur als zodanig geldt als trekker, maar ook de relatieve concentratie van faciliteiten als restaurants, uitspanningen en wellnesscentra. Op het moment dat in dit gebied de eerste bedrijven zich hebben gevestigd, wordt het alleen maar aantrekkelijker voor verwante bedrijven om zich er ook te vestigen.

 Al deze economische activiteiten zijn gebaat bij de aanwezigheid van natuur, van bossen met heidevelden ertussen, van edelherten, een verscheidenheid aan vogelsoorten, van beken en van plassen. De economische activiteit zal een zekere prijs kennen: ook de natuur moet worden onderhouden. Vaak geldt echter, dat de partijen die profijt hebben van de aanwezigheid van natuur niet de kosten hiervoor dragen. Te vaak zijn bedrijven die gebruik maken van de natuur 'free riders': zij genieten wel de lusten maar dragen niet de lasten. Het klinkt misschien wat zweverig, de belevenis-economie, maar goed beschouwd is dat onterecht. Want de belevenis is niets meer, maar vooral ook niets minder, dan de toegevoegde waarde van een dienst of product. En een hogere toegevoegde waarde betekent meer geld in de lade.

 Hoe kunnen we 'diensten' als duisternis en onbereikbaarheid nu in geld uitdrukken? Welnu, we kunnen deze fenomenen bijvoorbeeld ervaren onder begeleiding van een gids die nachtelijke rondleidingen geeft. Hij kan ons de moeilijk bereikbare plekje tonen, maar we kunnen heel goed zonder begeleiding plekken vinden waar onze mobiele telefoon onbereikbaar is. Deze onbereikbaarheid is een schaars goed. Steden moeten bereikbaar zijn, ons huis moet goed bereikbaar zijn, mensen moeten bereikbaar zijn en natuurlijk moet het ultieme geluk ook voor iedereen bereikbaar zijn. Helaas is dat laatste niet altijd haalbaar, hoewel we met een bezoek aan het Nationaal Park Hoge Kempen dicht in de buurt kunnen komen. We moeten echter verder vaststellen dat onbereikbaarheid een schaars goed aan het worden is.

 Wegen worden aangelegd om plaatsen voor mensen bereikbaar te maken en tegelijkertijd worden leefgebieden voor dieren hierdoor versnipperd en minder goed bereikbaar. Daar komt bij dat de dieren die wij willen bereiken door er over deze wegen naar toe te rijden, juist in het veld er alles aan doen om buiten ons bereik te blijven. Dieren zoeken immers het liefst de voor ons onbereikbare gebieden op en wij proberen ze vervolgens alsnog te vinden tijdens wildexcursies. Daarmee is het zien van wild een schaars goed, en dus een kansrijk product.

 In het onderzoek 'Wild van de Economie' is door Triple E voor de Nederlandse natuurgebieden vastgesteld wat de baten van het naar wild kijken voor de regionale economie zijn.³⁵ De economische baten komen het duidelijkst naar voren uit de wild-excursies die door particulieren en terreinbeheerders aangeboden worden. In tabel 6.1 zijn de resultaten weergegeven van een enquête die voor het onderzoek onder bezoekers werd uitgevoerd. Het bleek dat 27% van de bezoekers aangaf het kunnen zien van wild belangrijk te vinden en voor 23% is het zelfs zeer belangrijk voor de belevingswaarde van de Veluwe. Op basis van deze 23% is te stellen dat de aan wild te relateren omzet van bedrijven rond de Veluwe ruim 102 miljoen euro bedraagt.



Dit geeft aan dat we wel kunnen stellen dat edelherten, indien die in de toekomst het Nationaal Park Hoge Kempen voor zouden komen, een hoger aantal bezoekers aantrekken. Dit zorgt vervolgens voor een toename in de omzet van de natuurgerelateerde bedrijven. Dit noemen we het 'edelhert effect'. Het edelhert effect op het Nationaal Park stellen wij hier voorzichtig op 5% van de huidige natuurgerelateerde omzet. Deze toename in bezoekers heeft invloed op horeca, verhuur van goederen (zakelijke dienstverlening), transport en verbrede landbouw, maar niet op zorg. We rekenen hier dan ook met een herwerkte omzet van de bedrijven van 155 miljoen (191 miljoen – 36 miljoen) euro. Het edelherteffect leidt tot een extra jaarlijkse omzet van 7,8 miljoen euro en 160 banen. De overheid ontvangt 562.000 euro per jaar.

in EUR '000	Nationaal Park Hoge Kempen	Edelherteffect 5%
Omzet bedrijven	155.000	7.750
Resultaat voor belasting	26.200	1.300
Vennootschapsbelasting (25% x 25.700)	6.500	325
Roerende voorheffing (25% x (155.000-25.700))	4.875	244
Resultaat na belasting (private geldstroom)	14.625	731
Totaal belastingen (bestuurlijke geldstroom)	11.375	569
Aantal banen	3.209	160


TABEL 6.1: Toename in omzet die te relateren is aan de aanwezigheid van groot wild, hier het edelherteffect genoemd en gesteld op 5% . Dit is 5% van de natuurgerelateerde omzet uitgezonderd de gezondheidszorg



Natuurlijk zijn ook aan het uitzetten van edelherten kosten verbonden. Om de edelherten in het gebied te houden en daarmee schade voor de omgeving te voorkomen zal immers een afrastering moeten worden neergezet. De edelherten zullen naar het gebied moeten worden vervoerd en de juiste inentingen moeten krijgen. Uiteindelijk zullen de herten ook beheerd moeten worden. Dit kan betekenen dat ze moeten worden bijgevoerd in strenge winters of dat overpopulatie moet worden bejaagd. Om een beeld te krijgen van de kosten is gebruik gemaakt van een onderzoek van Alterra Wageningen naar de kosten van het uitzetten van edelherten in de Gelderse Poort.³⁶ Een overzicht van de kosten wordt gegeven in tabel 6.2.


in EUR '000	
Eenmalige kosten	
Raster (15 euro per meter)	690
Aanschaf herten	16
Totaal	706
Jaarlijkse kosten	
Personeelskosten	80
Materiaalkosten	13
Totaal	93

TABEL 6.2: Kosten voor het uitzetten van edelherten

 Deze kosten komen voor een groot deel voor rekening van het Nationaal Park Hoge Kempen. Uiteindelijk betalen de gemeentelijke-, provinciale- en rijksoverheid voor deze herten. Nu hebben we al gezien dat, naast het bedrijfsleven, ook de overheid wezenlijke baten genereert als gevolg van het uitzetten van de herten.

in EUR '000	
Eenmalige kosten	706
Jaarlijkse kosten	93
Eenmalige bestuurlijke baten	-
Jaarlijkse bestuurlijke baten	569
Terugverdientijd in jaren	1,48

TABEL 6.3: Bestuurlijke terugverdientijd van de kosten voor het uitzetten van edelherten

 De investeringen worden door de overheden in 1,5 jaar terugverdiend, puur vanuit de belastingen die worden gewonnen op de extra omzet van bedrijven in het gebied die afhankelijk zijn van de uitzet van de edelherten. Daarbij moet worden opgemerkt dat de overheid hier niet alleen een investering doet in haar eigen huishoudboekje, maar ook in het resultaat van bedrijven en in de werkgelegenheid in de omgeving.



FIGUUR 6.2: Duisternis en lichtcontouren in en rond het Nationaal Park Hoge Kempen (Google Earth 2011, bewerkt door Triple E)

🌿 Ook duisternis is een steeds schaarser goed. Tekenend hiervoor is het neologisme 'lichtvervuiling', een woord dat 10 jaar geleden nog vrijwel onbekend was. Uit onderzoek komt inmiddels naar voren, dat bijvoorbeeld omwonenden van broeikassen met assimilatieverlichting en van sportvelden hinder ondervinden van het oplichten van hun woningen en tuinen, van direct zicht op de lichtbronnen of van de gloed erboven. Vooral dit laatste ervaren omwonenden als hinderlijk. Avondwandelaars ondervinden vooral hinder van direct zicht op de verlichte kassen. Door het groeiende gebruik van buitenverlichting zal de lichthinder de komende jaren toenemen.



Duisternis hoort net als stilte, een onvervuilde bodem en schoon grondwater tot de meest elementaire natuurkwaliteiten. We moeten er dus zuinig op zijn en de duisternis zo min mogelijk verstoren, zeker in natuurgebieden. Nachtelijke duisternis hoort bij de natuur en is belangrijk voor dieren. De natuur richt zich op het licht als informatiebron. Licht geeft informatie over tijd en plaats. Een overdaad aan licht verstoort het bioritme en de oriëntatie van allerlei organismen en kan hele ecosystemen ontwrichten. Dit heeft veel directe en indirecte gevolgen. Verandering in de verhouding tussen licht en donker is namelijk vaak het natuurlijke signaal voor verandering in gedrag, zoals trek- en broedgedrag en het zoeken naar voedsel. Verstoring daarvan leidt tot aantasting van conditie en alertheid.



Vooraf bij vogels, insecten en amfibieën is waargenomen dat buitenverlichting het gedrag beïnvloedt, leidend tot desoriëntatie, afstoting of aantrekking. Hun oriëntatie wordt verstoord, waardoor hun energiebalans wordt aangetast, of ze worden uit hun winterslaap gehouden. Hierdoor neemt de kans op uitputting en sterfte toe. Voor sommige soorten met kleine geïsoleerde populaties kan dit een ernstige bedreiging vormen voor hun voortbestaan. Dieren die worden aangetrokken door licht hebben bovendien een grotere kans ten prooi te vallen aan andere dieren of te worden doodgereden. Soorten die juist afgestoten worden door licht, kunnen in principe geschikte gebieden rond de lichtbronnen niet meer gebruiken.



Ook voor de mens heeft lichtvervuiling gevolgen. De Melkweg is in de steden in België niet meer te zien. Door de overvloedige verlichting die omhoog schijnt, worden de zwakkere sterren overstraald en is de sterrenhemel onzichtbaar geworden. Veel Belgen zien pas voor het eerst een echte sterrenhemel als ze in bijvoorbeeld Zuid-Frankrijk voor een tentje zitten en omhoog kijken. De hemel in België wordt elk jaar tussen de 5 en 9 % meer met licht vervuild, waardoor er steeds minder sterren te zien zijn. Gedurende de afgelopen 25 jaar is dit probleem zelfs met een factor 5 toegenomen. Om een stad heen kan het licht, dat vanuit de stad eerst omhoog is gestraald, weer terug naar beneden komen binnen een straal van ongeveer 40 kilometer. Aangezien Vlaanderen elke 40 kilometer wel een stad heeft, is de hele Vlaamse hemel verlicht. Voor iemand die als liefhebber of professional naar de sterren kijkt, is de relatieve lichtsterkte van de zwakste sterren verminderd met één tot drie magnitudes. Dat betekent dat nog maar 10 tot 50% van het aantal sterren die zonder lichtvervuiling wel te zien waren, nog steeds te zien zijn. Objecten als nevels en andere zonnestelsels zijn boven Vlaanderen niet meer terug te vinden. De echte sterrenkundigen zijn dan ook al een eeuw geleden gevlucht, maar nu zullen ook de Belgische liefhebbers verjaagd worden naar donkere plekken in landen zoals Frankrijk.



Hoewel door de aanwezigheid van de omringende agglomeraties en infrastructuur strikt genomen nog steeds sprake is van lichtvervuiling in het Nationaal Park Hoge Kempen, maakt de schaarste aan duisternis in het algemeen ook de relatieve duisternis die er 's nachts heerst al waardevol. Als bezoekers de gelegenheid krijgen deze duisternis te beleven, zonder daarmee de natuur overigens te verstoren, biedt het Nationaal Park Hoge Kempen een dienst die betaling waard is. Bij de toegangspoort Kattevennen te Genk bevindt zich de Cosmodrome, waar de sterren vanuit je stoel in de koepel te zien zijn. Vanuit hier kunnen vervolgens excursies worden georganiseerd naar de donkerste plekken van het Nationaal Park. Zelfs bij een minimale inzet (zie tabel 6.4) kan het al gaan om een bedrag van 12.500 euro per jaar.

in EUR	
Aantal nachtexcursies per jaar	50
Aantal deelnemers	25
Bijdrage per persoon	10
Totaal	12.500

TABEL 6.4: Potentiële opbrengst van nachtexcursies in het Nationaal Park Hoge Kempen



De natuur heeft geen auteursrecht of alleenrecht op de inkomsten van de van haar gemaakte foto's. Het verdient dan ook zeker aanbeveling dat de natuurbeschermingsorganisaties vaker dergelijke activiteiten, zoals wildexcursies, ontplooiën, om geld te verdienen dat zij vervolgens weer kunnen terugbrengen naar de natuur. Dan heeft naast onze economie, ook het wild zelf baat bij het feit dat het te kijk staat.





MAYHOMAS PARK
HUGE KEMPER
2011

7 Erfgoed, eind goed al goed



Het Nationaal Park Hoge Kempen heeft een rijke historie en veel waardevol erfgoed. Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) richt zich dan ook niet alleen op de natuur, maar ook op het erfgoed – en dan weer niet alleen het natuurlijk erfgoed. Bij elke toegangspoort vinden we wel een deel van dat erfgoed terug. De toegangspoort Kattevennen introduceert bezoekers in 500 miljoen jaar aardgeschiedenis en bij de toegangspoort Lieteberg vinden we een oude grindgroeve, waar ook een bevruchtingsstation voor bijen staat. De meest zuidelijke toegangspoort, Pietersheim, bevindt zich bij een in oorsprong Romaanse burchtruïne, waar vroeger vee over de dreven van het dorp naar het open veld werd gedreven. De noordelijke poort opent de deuren van het cultuurhistorische landschap van de Mechelse Heide en toegangspoort Station As laat het industriële verleden van de streek zien. Bij de Mechelse Heide ligt ook de Kikbeekbron, een voormalige zand- en grindgroeve waar een geologisch monument is ingericht.



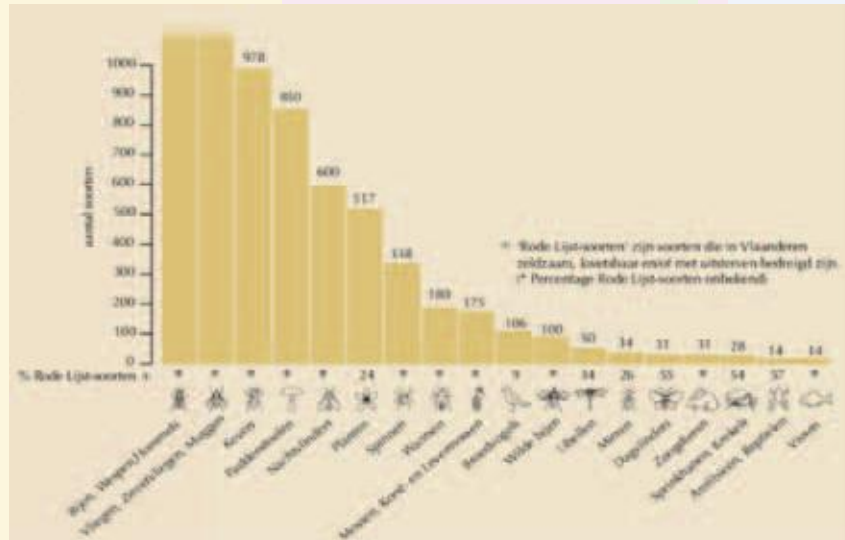
In de Hoge Kempen heeft de mens zijn invloed op het landschap doen gelden: er werd gegraven naar zand, grind en steenkool. Verspreid in het landschap vinden we dan ook de steenkoolmijnen met bijbehorende mijnkathedralen, tuinwijken, schachtblokken en mijnsteenbergen. Plateaus van bijzondere stenen aan de rand van droge valleien vormen, samen met een plotse overgang naar de vallei van de Maas, uit geografisch oogpunt een zeldzaam geheel. Misschien wel het meest fascinerende domein is de Kikbeekbron, die erg rijk is aan zowel natuur als historie. Vanaf de jaren '60 werd de vallei ontgonnen voor het waardevolle witte zand, een schaarse grondstof waarmee zeer zuiver glas werd gemaakt. Op de herstelde flanken zijn vanaf 2001 allerlei planten op natuurlijke wijze weer gaan groeien en in en rond de grote waterplas wemelt het van leven. Veel insecten, maar ook broedvogels zoals de nachtzwaluw, geelgors en boomleeuwerik en zeldzame soorten als de rugstreppad zijn hier te vinden, zie figuur 7.1.



Kortom, de Hoge Kempen heeft een grote schat aan natuurlijk en cultureel erfgoed. Niet voor niets wordt nu door het RLKM op vraag van de Vlaamse Overheid een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de potentie van het Nationaal Park Hoge Kempen, inclusief de naburige, voormalige mijnsites van Eisdien, Zwartberg, Winterslag en Waterschei om in aanmerking te komen voor de prestigieuze erkenning als UNESCO-werelderfgoed.



Het resultaat is, onder andere, een uitgebreide en vrij toegankelijke database waarin het erfgoed wordt aangegeven en beschreven. Inmiddels (2011) prijkt de site al op de indicatieve werelderfgoedlijst, waardoor het Nationaal Park Hoge Kempen officieel door de Belgische Overheid is aangemeld als kandidaat. De erkenning zal echter nog even op zich laten wachten.



FIGUUR 7.1: Natuurlijk erfgoed: Rode Lijst-soorten in de Hoge Kempen (RLKM, 2009)




De titel UNESCO-werelderfgoed zal een enorme meerwaarde betekenen, het zegt immers wat over de uniciteit van het gebied op mondiaal niveau. Zonder te weten in welke mate mensen het gebied bezoeken vanwege het erfgoed, is het lastig om uitspraken te doen over de meerwaarde hiervan voor de regionale economie. In Europees verband is gebleken dat tussen 1970 en 1991 het aantal bezoekers van werelderfgoed locaties met 100% is gestegen.³⁷ Het bezoekersaantal van het Ir. D.F. Wouda-stoomgemaal in Lemmer (Nederland) steeg, sinds het op de werelderfgoed lijst staat, zelfs van een paar honderd naar twaalfduizend bezoekers per jaar.³⁸




De waardeverhoging verschilt dus per gebied, maar het is duidelijk dat de aanwijzing een grote invloed heeft op het aantal bezoekers. Dit betekent een behoorlijke toename van de omzet en, daaraan gekoppeld, van de tewerkstelling binnen de toeristische sector. De toename in bezoekersaantallen door de benoeming kan bijzonder sterk zijn, maar om toch een voorzichtige berekening te maken, hebben wij de toename van omzet op 10% gesteld. Deze toename geldt niet voor andere baten, want bijvoorbeeld ecosystemendiensten veranderen niet als het Nationale Park tot werelderfgoed

wordt benoemd. Als bedrijven nu, uitgezonderd de gezondheidszorg, een resultaat na belasting van ruim 14 miljoen euro genereren (zie hoofdstuk 3), dan leidt de benoeming tot UNESCO-werelderfgoed tot een toename van de omzet van 1,5 miljoen euro per jaar.

 Voor wat betreft het onroerend goed, waar ook de overheid inkomsten uit genereert, daarvan zal de waarde eveneens toenemen. Als de status 'Nationaal Park' al een meerwaarde heeft van 2% voor woningen in de buurt van het Nationaal Park, dan zal de toekenning van werelderfgoed minimaal eenzelfde waardeverhoging met zich meebrengen. Dat zou inhouden dat de woningwaarde van alle woningen binnen een straal van 300 meter tot het park, toeneemt van 439 miljoen euro tot 447 miljoen euro. Dat betekent alleen al voor de woningen binnen een straal van 300 meter een eenmalige meerwaarde van 8,8 miljoen euro. Hieruit volgt een jaarlijkse geldstroom in de vorm van de onroerende voorheffing en registratierechten. Over deze 8,8 miljoen is dat een extra jaarlijkse afdracht van 219.000 euro.

in EUR '000	Toename door titel 'werelderfgoed'	Toegevoegde baten titel 'werelderfgoed'
Bedrijvigheid		
Resultaat na belasting	14.625	1.463
Totaal belastingen	11.375	1.138
Woningwaarde		
Meerwaarde woningen (eenmalig)	438.600	8.772
Belasting woningen	10.961	219
Eenmalige baten		8.772
Jaarlijkse baten		2.780
Aantal banen	3.209	321

TABEL 7.1: Toegevoegde baten van de benoeming tot UNESCO-werelderfgoed

 Het Nationaal Park Hoge Kempen heeft mede dankzij haar unieke erfgoed in verschillende opzichten een zekere waarde. In tabel 7.1 zijn de baten van een aantal functies die het gebied heeft, weergegeven, met daarnaast de toegevoegde baten van de titel UNESCO-werelderfgoed. De conclusie is dat deze titel van groot belang is voor de regionale economie. Maar nu moeten we de wezenlijke vraag stellen: gaan we er ook voor zorgen dat een deel van deze inkomsten terug vloeit naar natuur en landschap? En zo ja, hoe doen we dat?



Bijen, wespen
en mieren



Kakkerlakken

Termiten



Insecten met onvolledige
gedaanteverwisseling



Hoe zijn ze
gevoelend?




60 miljoen jaar gele


COLLECTIE
6206




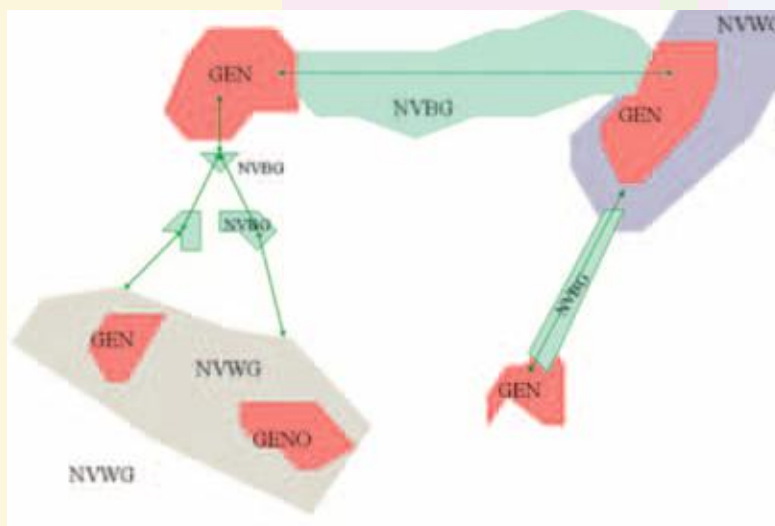
8 Tot hier en verder

 'Nationaal Park' klinkt als een afgebakend terrein. Enerzijds is dat ook wel het geval. Het park wordt begrensd door hekwerk, weiland en akkerbouw. Buiten het park bevinden we ons al snel midden in een stad of worden we van de sokken gereden door het drukke verkeer. Maar ook binnen het Nationaal Park zijn versnipperende obstakels te vinden, zoals de E314, die dwars door het park loopt. In versnipperde natuur gaat, zonder ingrijpen, de biodiversiteit vlug achteruit. In het Nationaal Park wordt dan ook gewerkt aan ontsnipperingsmaatregelen. Het Nationaal Park Hoge Kempen is hierin niet uniek. De natuur in heel Europa is versnipperd. Daar zijn de beleidsmakers zich van bewust, vandaar dat er binnen de Europese Unie afspraken zijn gemaakt waaraan landen zich moeten houden, zoals de bescherming en het herstel van Natura 2000-gebieden (het Europees netwerk van natuurgebieden), teneinde de biodiversiteit te verhogen. Als gevolg daarvan worden steeds meer natuurgebieden met elkaar verbonden met behulp van ecoducten en nieuwe natuur.


 In Nederland was dit tot 2011 verankerd in het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Eind jaren '80 is de EHS in het leven geroepen om een netwerk te vormen voor planten en dieren, om zich via mainports en groene wegen veilig te kunnen verplaatsen en verspreiden. De EHS diende jaren als fundament voor het Nederlandse natuurbeschermingsbeleid, dat moest resulteren in een groot, aaneengesloten netwerk van natuurgebieden. Dit doel werd echter niet bereikt, de ontwikkeling was moeizaam, veel planten en dieren kunnen nog steeds niet vrij migreren en veel soorten zijn of worden bedreigd. Maar de situatie is in vergelijking met 1990 wel een stuk positiever.

 Deze grote, aaneengesloten natuurgebieden worden niet alleen ingericht ten behoeve van de planten en dieren, maar natuurlijk ook voor de mens, omdat natuur een hoge economische, biologische en esthetische waarde heeft en het een schaars goed is geworden in het sterk ontwikkelde Europa. De natuur van de EHS biedt de mens de ruimte om tot rust te komen, te recreëren en even weg te zijn van het drukke leven in de stad.

 In Vlaanderen wordt een gefederaliseerd natuurbeschermingsbeleid gevoerd, wat betekent dat de volle verantwoordelijkheid bij de gewesten ligt. De natuurlijke structuur in Vlaanderen bestaat enerzijds uit de gebieden van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), en anderzijds uit de gebieden van het Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk (IVON), bestaande uit Natuurverwevingsgebieden (NVWG) en Natuurverbingsgebieden (NVBG). In figuur 8.1 is de schematische structuur weergegeven. De NVWG's dienen als beschermende buffer voor de natuurkernen van het ecologische netwerk. Het VEN vormt het netwerk van grote aaneengesloten natuurgebieden zoals de EHS dat in Nederland behoort te doen en is onderverdeeld in Grote Eenheden Natuur (GEN) en Grote Eenheden Natuur in Ontwikkeling (GENO). Al deze gebieden bieden bijkomende kansen voor planten en dieren. Andere functies zoals landbouw, recreatie, bosbouw en wonen, mogen intussen niet in het gedrang komen.



FIGUUR 8.1: Natuurlijke structuur in Vlaanderen (Agentschap Natuur en Bos)

 Veel gebieden in Vlaanderen zijn tegen deze achtergrond aangewezen als Natura 2000 gebied, het Europese netwerk van natuurgebieden. Het grote voordeel van deze aanwijzing is, dat de bescherming gewaarborgd is. In totaal zijn er 240 Natura 2000-gebieden, gelegen in het Vlaams Gewest, met een totale oppervlakte van 220.944 ha (circa 13% van het grondgebied). Binnen Vlaanderen zijn in het kader van de Natura 2000 ook 23 Vogelrichtlijngebieden en 38 Habitatrichtlijngebieden aangewezen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft geen gebieden die in aanmerking komen voor de titel Vogelrichtlijngebied, maar heeft wel drie zones aangeduid als Habitatrichtlijngebied.



De situatie in België is vergelijkbaar met die in Nederland. Beide landen moeten voldoen aan het Europese beleid, zijn verstedelijkt, hebben natuurgebieden en willen deze beschermen en verbinden zonder dat andere eerder genoemde functies in het gedrang komen. Een initiatief zoals de Veluweroute³⁹ – één vrije natuurbaan van 150 kilometer lang en 200.000 hectare groot, dwars door Nederland, die natuurgebieden verbindt met gebieden over de landsgrens – zou dan ook goed passen binnen de Vlaamse natuurontwikkeling. Met het oog op het Europees beleid – grensoverschrijdende natuur – is het zeker niet ondenkbaar om het Nationaal Park Hoge Kempen en andere Vlaamse natuurgebieden te verbinden met het Hollandse achterland. En dit via een route van de Hoge Kempen tot in de Oostvaardersplassen, een natuursnelweg die voor dieren en planten grenzeloze migratie mogelijk maakt, zoals Hollanders en Belgen ook graag een dagje bij elkaar over de grens gaan. Natuurlijk blijft het niet bij een dagje over de grens, maar gaan dieren en planten verder: ze zullen zich vestigen. Deze uitwisseling maakt soorten sterker, ecosystemen completer en de belevingswaarde hoger.




Er is reeds een samenwerkingsverband gestart tussen 13 natuurorganisaties in Nederlands Limburg, België en Duitsland om in de periode van 2010 tot en met 2013 de landschappelijke verbindingen tussen de grotere natuurgebieden en Nationale Parken in de grensstreek te versterken. De uitvoering vindt plaats in de Voerstreek, het Geuldal en Noordal in Zuid-Limburg, het Aachenerwald, Natuurpark de Hoge Venen-Eifel, Monschau en het Maasdal in Duitsland en België. Met dit project, Habitat Euregio geheten, wordt een begin gemaakt aan de uitvoering van maatregelen uit de Natura 2000 beheerplannen.




Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland is hier ook bij betrokken, zij voert herstelmaatregelen uit voor beeklopen, kleine landschapselementen en recreatieve verbindingen in het Maasdal. Zo'n samenwerking voor het noordelijke grensgebied en gebieden daarboven zoals de Oostvaardersplassen, heeft veel baten voor natuur, mensen en de economie. De waarde die de betrokken gebieden hebben voor beleving, natuur, gezondheid, et cetera wordt verhoogd door ze met elkaar te verbinden, wat zijn uitwerking heeft op de economie. Immers, als de belevingswaarde wordt verhoogd, zal het gebied ook meer bedrijvigheid aantrekken, wat dan weer een positieve impuls is voor de economie.



 De les die we hebben geleerd is dat 'titels' waarde toevoegen. Niet alleen door verhoging van de belevingswaarde, maar ook door het keurmerk dat titels als 'Nationaal Park' en 'werelderfgoed' met zich meebrengen. Het grote nadeel van de Europese aanwijzingen is, dat het geen 'warme' titels zijn. Natura 2000 is geen merk waar de Vlaamse burger heel warm van wordt en dat leidend is voor zijn of haar recreatieve gedrag. Ook neemt de waarde van een huis niet direct toe als een gebied wordt aangewezen als Natura 2000-gebied. Soms lijkt het tegendeel het geval: het roept niet zelden negatieve krachten op. De aanwijzing van een natuurgebied tot Nationaal Park, heeft wél nadrukkelijk positieve gevolgen.

 Dit geldt niet alleen voor het Nationaal Park Hoge Kempen. De natuurgebieden Kalmthoutse Heide en Het Zwin kunnen ook leren van de lessen van het Nationaal Park. Deze gebieden komen in aanmerking voor de status van Nationaal Park maar zijn dit nog niet. Daarmee bevinden zij zich nog in een makkelijke positie, omdat zij wel de kans hebben om de geldstromen terug te laten vloeien in het parkbeheer, het is immers een nieuwe situatie. Als deze gebieden de naam 'Nationaal Park' gaan dragen, dan kunnen tegen betaling rechten worden verleend aan horeca en andere bedrijven binnen een strook van 10 kilometer rond het park. De inkomsten die de parkbestuurders hieruit genereren, worden vervolgens geïnvesteerd in het park. Natuurlijk is het niet zo gemakkelijk als het nu lijkt, want de gebieden zelf zijn er al, dus wat dat betreft is de situatie niet nieuw. Wat wel nieuw zal zijn, is de naamsbekendheid en daarmee dus meer bezoekers, alleen al door de nieuwe status. Daarnaast zal het gebied interessanter worden omdat de toekenning van de titel 'Nationaal Park' een hogere beschermstatus met zich meebrengt. Tegelijkertijd is dit een goede basis voor de regionale economie omdat het beheer niet meer afhankelijk is van subsidiegelden en belastinggelden die door bijvoorbeeld een financiële crisis kunnen wegvallen.

 Maar zover is het nog niet en het Nationaal Park Hoge Kempen is en blijft voorlopig het enige Nationaal Park in Vlaanderen. Hier is overigens wel een waarschuwing op zijn plaats. De meerwaarde die het concept 'Nationaal Park' kan genereren, gaat maar op in zoverre het begrip synoniem blijft met uitmuntende natuurkwaliteit, een creatieve en uitdagende opvang van bezoekers, een oppervlakte van minstens enkele duizenden hectares natuur en een team van gedreven mensen om de kwaliteit in de de breedste zin te bewaken.



9 De baten in kaart




We hebben in deze studie kunnen lezen dat het Nationaal Park Hoge Kempen veel te bieden heeft. De natuur is inmiddels goed beschermd en ieder jaar wordt er meer natuur ontwikkeld. Ook worden de mogelijkheden voor bezoekers om hiervan te genieten ieder jaar uitgebreid. Steeds meer bezoekers weten dan ook de weg te vinden naar het Nationaal Park. De maatregelen van het Masterplan zijn inmiddels grotendeels uitgevoerd. Dit heeft naast een fijnere woon- en leefomgeving en een verbetering van de biodiversiteit dus ook economische en maatschappelijke baten opgeleverd voor bedrijven, de maatschappij en de overheid. De overheid ontvangt belastinginkomsten uit de extra inkomsten voor bedrijven en de meerwaarde van woningen die het Nationaal Park Hoge Kempen genereert. Deze structurele geldstromen kunnen voor de overheid een goede reden zijn om de kwaliteit van de Hoge Kempen een impuls te geven, wat zij kan doen door te investeren in de kwaliteiten van het Nationaal Park. Dit waarborgt en verhoogt de belevingswaarde van het park, waardoor meer bezoekers komen en het ondernemingsklimaat wordt versterkt. En waardoor dus ook de opbrengsten voor de overheid stijgen. In dit boek zijn de huidige en mogelijke toekomstige baten in kaart gebracht en weergegeven in tabel 9.1.




Het Nationaal Park Hoge Kempen genereert een jaarlijkse omzet van 191 miljoen euro per jaar. Ondernemers maken echter veel kosten. Daarom kijken we naar het resultaat na belasting en de belastingen die de ondernemers betalen, die zijn te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen. De overheid ontvangt ook belasting over de meerwaarde van woningen. In totaal ontvangt de overheid jaarlijks 14,7 miljoen euro. Dit is dus ruim meer dan 4,1 miljoen euro per jaar die de uitvoering van het Masterplan kost. De meerwaarde van woningen door het Nationaal Park Hoge Kempen bedraagt ruim 65 miljoen euro. De huidige jaarlijkse baten te herleiden tot het Nationaal Park Hoge Kempen bedragen ruim 33 miljoen euro. Dat is een conservatieve waarde, omdat de titel 'Nationaal Park' over een ruimere straal dan 300 meter afstraalt. Ook genereert het Nationaal Park Hoge Kempen 5.100 banen.


in EUR '000	Huidige baten		Potentiële baten		Toekomstige baten Totaal
	Nationaal Park Hoge Kempen	Door titel 'Nationaal Park'	Edelhert- effect	Wereld- erfgoed	
<i>Bedrijvigheid</i>					
Omzet	191.000	9.780	7.750	15.500	214.250
Resultaat na belasting	16.900	804	731	1.463	19.094
Totaal belastingen	13.100	625	569	1.138	14.807
<i>Woningen</i>					
Meerwaarde woningen	65.672	8.772		8.772	74.444
Belasting woningen	1.641	219		219	1.860
<i>Diensten</i>					
CO ₂ -opslag	748				748
Waterzuivering	350				350
Fijn stofafvang	160				160
Eenmalige baten	65.672	8.772		8.772	74.444
Jaarlijkse baten	32.899	1.648	1.300	2.820	37.019
Aantal banen	5.100	190	160	321	5.581


TABEL 9.1: Overzicht huidige en potentiële baten van het Nationaal Park Hoge Kempen

 Bij de jaarlijkse baten zijn ook de baten van ecosysteemdiensten, zoals de zuivering van water, CO₂-opslag en fijn stofafvang opgenomen. Deze betreffen geen reële geldstromen maar vertegenwoordigen wel degelijk een waarde, namelijk in de vorm van vermeden kosten en schaduwrijzen. Er worden kosten vermeden doordat de natuur bijdraagt aan zuivering van water dat in de buurt wordt gewonnen. Doordat er een emissiehandel bestaat rond CO₂-rechten en doordat er Europese richtlijnen zijn voor de concentratie van fijn stof, hebben deze functies een schaduwrijke waarde waarop de waarde is gebaseerd. Deze diensten vertegenwoordigen een waarde van 1,26 miljoen euro per jaar.

 De jaarlijkse baten overtreffen de jaarlijkse kosten ruim. Investeren in Nationaal Park Hoge Kempen is dus verstandig. De vraag is dan: hoe voeg je verder nog waarde toe aan een natuurgebied? Welnu, door haar beter te beschermen en de belevingswaarde te verhogen. Dat klinkt natuurlijk heel raar, maar in economische zin is de waarde van de natuur alleen maar toegenomen door het toevoegen van wat in de

marketing 'branding' heet. De eerste 'brand' die de Hoge Kempen heeft, is zoals reeds vaker naar voren gebracht, die van 'Nationaal Park'. Dat heeft enorme krachten vrijgemaakt, niet alleen ten aanzien van investeringen, maar zeker ook ten aanzien van de bezoeken van mensen. Immers, wie in het buitenland op bezoek gaat en een landkaart bekijkt, zoekt altijd naar nationale parken. Iedereen weet zeker: daar is het mooi! De titel 'Nationaal Park' is een ijzersterk merk. Het deel van deze baten dat te danken is aan de titel 'Nationaal Park' is weergegeven in de tweede kolom van tabel 9.1.

 Een titel met een vergelijkbaar effect als de titel 'Nationaal park' is de benoeming tot UNESCO-werelderfgoed. Dit maakt dat het Nationaal Park nog beter beschermd is, maar betekent vooral dat het Nationaal Park Hoge Kempen een nog sterker merk wordt. Dit is terug te zien in 2,8 miljoen euro aan extra jaarlijkse baten en een eenmalige meerwaarde aan woningen van 8,8 miljoen euro. Bovendien zal de titel leiden tot 321 extra banen.

 De belevingswaarde van het Nationaal Park Hoge Kempen kan worden verhoogd door edelherten uit te zetten in het park. Hierdoor zullen meer bezoekers naar het Nationaal Park komen en zullen de bedrijven meer omzetten. Dit 'edelherteffect' levert jaarlijks 1,3 miljoen euro aan extra baten op, waarvan 570.000 euro aan extra belastinginkomsten. Ook de werkgelegenheid neemt toe met 160 banen. De kosten voor de potentiële baten die ontstaan door het uitzetten van edelherten bedragen een eenmalige investering van 706.000 euro voor de dieren en rasters en 93.000 euro aan extra beheerskosten. Op basis van enkel de extra overheidsbaten zijn deze kosten in 1,5 jaar terugverdiend.


 Zoals te zien, kan de waarde van het Nationaal Park Hoge Kempen, die toch al hoog is, nog aanzienlijk toenemen door het gebied een hoge status te laten verkrijgen en de belevingswaarde te verhogen. Daarvoor moet weliswaar worden geïnvesteerd, maar dat heeft dan ook de nodige positieve gevolgen voor de regionale economie en de maatschappij. Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) is en blijft bezig om meer toegevoegde waarde te creëren aan het Nationaal Park Hoge Kempen. De groeicijfers van het toerisme rond het Nationaal Park zijn hoger dan gemiddeld in België. De toegangspoorten worden ontwikkeld en ieder jaar bezoeken meer mensen het Park en de omgeving. De natuur wordt ontsnipperd en ook het erfgoed wordt niet vergeten. Dit zal het nodige effect hebben, zo tonen de cijfers aan. Toch is financiering voor de lange termijn geen garantie. Daarom voegen we aan deze studie nog een hoofdstuk toe over het duurzaam organiseren van de financiën.










10 Rechten en plichten

 We hebben de afgelopen bladzijden aangetoond dat het Nationaal Park Hoge Kempen veel baten genereert en een belangrijke drager is van de regionale economie. We hebben hopelijk voldoende duidelijk gemaakt dat we daarmee geen waarden hebben toegekend aan de natuur, of aan (bepaalde) planten of dieren. We hebben aangetoond dat de Hoge Kempen eigenlijk door een economische bril gezien gewoon 'groene infrastructuur' is. En zoals wel allemaal weten moet infrastructuur worden onderhouden. In ons geval heet het dan dat de natuur en het erfgoed moeten worden 'beheerd'.

 Dat geld komt tegenwoordig van de overheid, die een deel van de door haar geïnde belastingen vrijmaakt voor bescherming en beheer van natuur en landschap. Maar als we de cijfers een beetje in het juiste perspectief plaatsen, zien we dat de verhoudingen vaak erg scheef zijn: aan natuur wordt veel meer verdiend dan hieraan wordt uitgegeven. Dat is niet echt duurzaam. Het is trouwens ook niet echt een verstandig economisch beleid. Immers, een goede economische wet zegt 'put your money where your mouth is', hetgeen betekent dat je het geld wel daar moet investeren waar het uiteindelijk wordt verdiend. Dat is wel het beste voor het behoud van de welvaart.

 Maar hoe doen we dat dan? Welnu, we beginnen met te constateren dat economie eigenlijk ecologie is, maar dan voortgezet met andere middelen', om maar eens een variant te gebruiken op de bekende uitspraak van de Pruisische Generaal Carl von Clausewitz dat 'oorlog politiek is, maar dan voortgezet met andere middelen'. In de natuur draait het allemaal om het recht om zich voort te planten, het recht om een territorium te hebben, of om het recht van de sterkste. Binnen de 'oude economie' gaat het om het recht om te jagen, of te vissen, of het recht om een eendenkooi te exploiteren (het zogenaamde 'kooirecht'). In de nieuwe economie kennen we het auteursrecht, het octrooirecht, uitzendrechten en wat al niet meer. Maar eigenlijk draait het in de 'echte economie' om rechten. Wie een recht heeft kan geld verdienen.

 Deze rechten zijn immers geld waard. Sterker nog, veel van deze rechten zijn vrij verhandelbaar op een markt. Bekende eigentijdse voorbeelden daarvan zijn CO₂-rechten, waarvoor een complete internationale markt is opgezet. Het opvallende

daarbij is dat dergelijke rechten altijd door de overheid worden ingesteld en dat dit vaak bewust, maar vaak ook onbewust gebeurt. Neem bijvoorbeeld melkquota of taxi-vergunningen. Voor de overheid is een taxivergunning een instrument waarmee eisen kunnen worden gesteld aan de kwaliteit van 'het product taxi'. Voor de taxichauffeurs is de vergunning echter het recht om een taxi te runnen. Omdat dit recht vrij exclusief is, ontstaat hierin een hele handel waarin de prijs van de vergunning oploopt conform de waarde van wat men hier op de vrije markt mee kan verdienen, zodat vervolgens vaak leningen worden afgesloten om de hoge prijs van het exclusieve recht om een taxi te runnen (wat de vergunning dus geeft) te kunnen betalen.



Hetzelfde zagen wij bij de melkquota, die een manier waren om de groei van de hoeveelheid geproduceerde melk te reguleren. Maar de boer zag zijn quotum als een recht om een bepaalde hoeveelheid melk te produceren (en dat daarmee een bepaalde waarde had), en zo zag de bank het trouwens ook. Het laatste betekende dat een boer die een hoog quotum had makkelijker een lening kon afsluiten, of een hypotheek kon krijgen. Melkquota waren eigenlijk verhandelbare productierechten.




Het zal echter duidelijk zijn dat, indien de overheid denkt dat ze deze rechten weer kunnen afschaffen nadat haar doelen bereikt zijn, dit tot problemen moet leiden. Immers, dan zijn deze rechten ineens minder of in het geheel niets meer waard en zitten partijen met behoorlijke financiële schade. Iets dat in 2010 nog gebeurde met vrachtwagen-vergunningen in Griekenland, die werden afgeschaft om een vrije markt te creëren, hetgeen leidde tot hevige protesten. Vaker werkt de overheid echter bewust aan het creëren van rechten en is zij zich bewust van de waarde die deze vertegenwoordigen. In dat geval gaat de overheid dan ook vaak over tot het instellen van een veiling of een openbare inschrijving. Bekende voorbeelden die in het verleden tot aanzienlijke opbrengsten hebben geleid, zijn de uitzendrechten voor bijvoorbeeld radiofrequenties.




Nu zou men iedere economische transactie kunnen omschrijven als het verwerven van een recht. Als iemand immers een televisie koopt, dan verwerft hij daarmee het recht om deze te gebruiken, of misschien wel uit het raam te gooien als het apparaat het niet meer doet. Maar dat is toch niet wat hier wordt bedoeld. 'Echte' rechten zijn namelijk geen gewone producten als een ketting, of een brood, het zijn productierechten, maar vaak ook financiële producten die daadwerkelijk zijn gericht op het creëren van een structurele geldstroom. Een goed voorbeeld daarvan is het recht dat een leenheer vroeger van de koning kon krijgen om ergens tol te heffen. Dat is niet te vergelijken met de aankoop van een product, want dan is men het geld kwijt. Nee, dit tolrecht levert een jaarlijkse geldstroom op. Andere bekende voorbeelden zijn de


verschillende pachtrechten, die ook een jaarlijkse geldstroom opleveren, en dat vaak over hele lange termijnen, vaak tot groot ongenoegen van de pachters, of het nu boeren of huiseigenaren zijn.

 Het is juist het genereren van een structurele geldstroom die rechten niet alleen onderscheidt van reguliere producten, maar die ook leidt tot een zogenaamd 'hefboomeffect' waarbij men met een mandje rechten in de hand naar de bank kan stappen en hierop ook nog eens een lening kan afsluiten. Dat kan uiteraard, omdat de bank weet dat de rechthebbende in staat is om op basis van deze structurele geldstroom de lening met rente terug te betalen. Dat is ook een groot verschil met subsidies. Deze zijn niet alleen veelal eenmalig (en bovendien vooral gericht op realisatie en weinig op financiering van beheer), maar als ze zich al richten op de exploitatiefase dan zijn ze vaak ook erg onbetrouwbaar. Subsidiereregelingen duren immers zelden langer dan zes jaar en zijn daarmee zwaar onderhevig aan (wisselende) politieke besluitvorming. Dat zijn dus geen zekerheden waar de banken zo van houden. Rechten strekken zich daarentegen uit over lange perioden (langer dan 10 jaar en soms zelfs eeuwig), waarmee zij een duidelijke en zekere bron van inkomsten vormen.




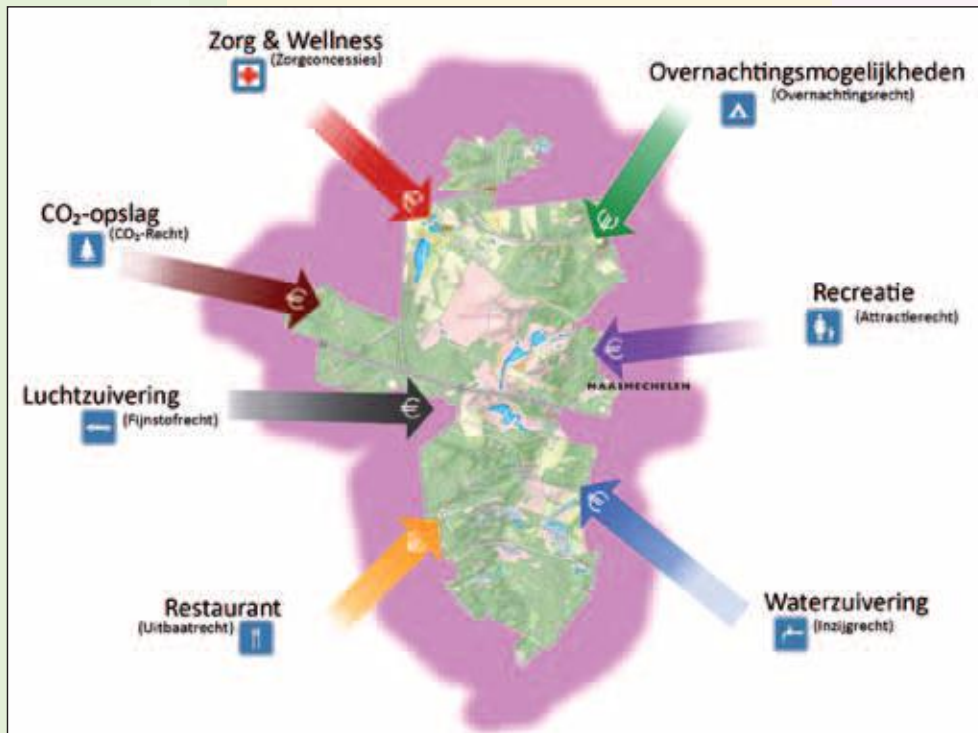
FIGUUR 10.1: Toegangsporten en grenzen Nationaal Park Hoge Kempen (RLKM)

 Waar het vroeger de koning was die dergelijke rechten verleende, is dat tegenwoordig dus de overheid. Zij maakt markten en sluit markten. De overheid verleent deze rechten tegenwoordig vooral op basis van heldere criteria en transparantie. Dat is een groot verschil met vroeger, toen de koning zich probeerde te verzekeren van de loyaliteit van de graven en andere edelen door hen bepaalde rechten toe te delen. Soms lukt het ook marktpartijen om zich bepaalde rechten toe te laten delen. Dat kan bijvoorbeeld wanneer zij een uitermate aantrekkelijk product hebben.


 Een goed voorbeelden hiervan is de FIFA. Deze verkoopt niet alleen de uitzendrechten van het voetbal aan televisiezenders, maar verkoopt bijvoorbeeld ook sponsorrechten. Zo kan het voorkomen dat dames die in kleurige jurkjes van een niet officiële sponsor een voetbalwedstrijd volgen, in de cel belanden omdat het unieke recht om reclame-uitingen te voeren tijdens een wedstrijd aan een andere bierbrouwer is gegeven. Hier zien we een voorbeeld van een privaat gecreëerd recht, dat ook nog eens door een overheid wordt gehandhaafd, uiteindelijk zelfs met celstraffen. De FIFA gaat daarbij nog een stap verder. Zij eist namelijk dat als zij in een bepaald land het WK-voetbal organiseert, zij het recht krijgt om geen belasting te betalen, en dat partijen in een straal van vijf kilometer geen reclame mogen maken voor hun eigen producten en/of bedrijf en dat alleen de officiële sponsors binnen deze cirkel reclame-uitingen mogen voeren.

 Het zal duidelijk zijn: rechten zijn zeer interessant: ook voor het Nationaal Park Hoge Kempen. Daarom zullen we hier aantonen dat rechten een rol kunnen spelen bij de financiering van het beheer van natuur en landschap. Hier ligt namelijk de komende jaren een enorme opgave, om het beheer te financieren. Nog te vaak wordt daarbij de gedachte aangehouden dat een en ander wel blijft lopen via belastingarrangementen, waarbij de overheid geld vrijspeelt voor subsidies die dan aan natuurbeschermingsorganisaties en particuliere grondbezitters worden uitbetaald. Maar dat lijkt steeds minder aan de orde. De overheid moet bijvoorbeeld fors bezuinigen als gevolg van de economische crisis.

 De vraag die zich dan voordoet is welke rechten een rol kunnen spelen binnen Belgische nationale parken in het algemeen en het Nationaal Park Hoge Kempen in het bijzonder. Laten we eerst ten principale stellen dat het zeer wenselijk lijkt dat als in de toekomst een nationaal park wordt ingesteld de grens van het nationaal park niet alleen het natuurgebied betreft, maar ook een zone van bijvoorbeeld 10 kilometer daar omheen (zie figuur. 10.2). In deze zone zouden dan de natuurbeschermingsorganisaties het recht krijgen om bijvoorbeeld een viertal restaurants te exploiteren en twee hotels en nog wat huizen te bouwen. Allemaal zaken die geld opleveren.



FIGUUR 10.2: Rechten in zone rond het Nationaal Park Hoge Kempen voor financiering

 Dat wil niet zeggen dat zij zelf de restaurants gaan exploiteren, dat kunnen zij uitbesteden. Sterker nog ze kunnen het veilen aan de hoogste bidder. De kunst is dan wel dat jaarlijks, bijvoorbeeld in de vorm van pacht, een bedrag wordt overgemaakt naar het Nationaal Park Hoge Kempen als investering in de groene infrastructuur die deze voorzieningen mogelijk maakt en waaraan zij hun inkomsten te danken hebben. Dat kan natuurlijk beter in een nieuwe situatie, want het is moeilijk om in een bestaande situatie met bestaande rechten ineens geld te gaan vragen voor iets wat altijd gratis is geweest. In dat geval moeten men wachten... bijvoorbeeld tot er de mogelijkheid bestaat om middels een aanwijzing als Werelderfgoed een deel van de toegevoegde waarde te genereren. Dat kan door afspraken met bestaande ondernemers, maar het kan ook dat aan het projectbureau rechten worden toegekend om structureel inkomsten te genereren. Het lijkt ten zeerste wenselijk dit te onderzoeken.




FIGUUR 10.3: Rechten en plichten/kosten(-) en baten(+) gevangen in één organisatie: verevening als basis voor financiering


Verder moeten kosten en baten wat betreft rechten en verplichtingen dan wel ‘gevangen’ worden in één organisatie, zodat de inkomsten (bijvoorbeeld uit horeca, of drinkwatervoorziening) gaan fungeren als drager van de kosten (natuurbeheer). Dit principe heet ‘verevening’ en zal de basis moeten zijn voor een duurzame bescherming en een duurzaam beheer van natuur wereldwijd en dus ook van het Nationaal Park Hoge Kempen zoals in de figuur 10.3.


“Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen”, aldus de definitie van de VN-commissie Brundtland uit 1987.⁴⁰ Duurzaamheid gaat dus over de schaarste van natuurlijke hulpbronnen waarmee onze welvaart wordt gecreëerd, zowel nu als in de toekomst. Bijkomende problemen die binnen de ‘oude economie’ niet worden onderkend: de oppervlakte van de aarde is eindig, grondstoffen kunnen uitgeput raken en de opnamecapaciteit van de atmosfeer en onze natuurlijke omgeving kent haar grenzen.

Duurzaamheid wordt vaak gezien als een technologische opgave. Duurzame technologie wordt dan gezien als “het verwerken van natuurlijke grondstoffen tot voor de mens bruikbare producten, zonder de natuur aan te tasten”. Soms wordt duurzaamheid in meer economische termen weergegeven. In dat geval staat vaak de zogenaamde

‘ontkoppeling’ centraal, waarbij economische groei en milieubelasting van elkaar worden ontkoppeld, en de economie dus groeit terwijl de milieubelasting daalt. Het concept ‘ontkoppeling’ is daarmee een reactie op het rapport ‘Grenzen aan de Groei’ van de Club van Rome, waarin eigenlijk werd aangegeven dat economische krimp noodzakelijk was om de aarde minder te belasten.


 Maar meer dan ooit is duurzaamheid eigenlijk gewoon ‘continuïteit’, zeker in de natuurbescherming. We willen geen steeds wisselende omstandigheden, niet iedere vier jaar nieuw beleid en iedere paar jaar nieuwe financieringsvormen. We willen continuïteit binnen de bedrijfsvoering om de noodzakelijke duurzame investeringen te doen. En als die continuïteit er is, dan kunnen we zelfs duurzamere investeringen doen, omdat we dan langere terugverdientijden kunnen aanhouden. Duurzame technologie of duurzaam beheer van natuur en landschap kunnen, als het gaat om de implementatie, dus niet zonder duurzame financiering.


 Rechten zijn bij uitstek een instrument voor langetermijnfinanciering en regulering. Zij bieden de zekerheid en continuïteit die past bij een duurzame economische ontwikkeling. Zij verminderen als het ware de discontinuïteit, die vaak met veel besluitvormingsprocessen samenhangt en die niet alleen leidt tot hoge transactiekosten, maar ook tot versnelde afschrijvingen. Zeker als we kijken naar subsidies, dan zijn rechten een wonder van duurzaamheid. Zij dwingen ten eerste de overheden, die de rechten (gaan) verlenen, om ver vooruit te kijken. Immers, een recht is pas een recht als het een zekerheid is die gegarandeerd (minimaal) tien jaar lang geld oplevert. Ten tweede genereren rechten zekere jaarlijkse baten, wat het bijzonder geschikt maakt voor financiering van de exploitatiefase. Bovendien maken deze jaarlijkse baten het mogelijk geld te lenen voor investeringen. Subsidies zijn daarentegen vooral gericht op de realisatie zonder zich te vergewissen van de exploitatie. En als subsidies daar al wel op zijn gericht, dan is er vaak sprake van wisselende beleidslijnen die het voor een ondernemer bijzonder moeilijk maken om investeringen te doen. Rechten vergroten dus de investeringskracht en verlengen de exploitatiefase, vooral vanwege de zekere omgeving die zij creëren.


 Als we dus het Nationaal Park Hoge Kempen duurzaam willen beheren, moeten we ook werken aan duurzame financiering middels rechten. Als dat de les is van alle berekeningen en cijfers die op de voorgaande bladzijden allemaal zijn weergegeven dan kunnen we met recht zeggen dat we op dit mooie stukje Vlaanderen een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan een duurzame ontwikkeling.



Epiloog: Het boek sluiten


 Het wordt tijd dat we het boek sluiten. We moeten met andere woorden de balans opmaken. In economische zin stellen we vast dat het Nationaal Park Hoge Kempen misschien wel het beste economische besluit is geweest dat de regio sinds de sluiting van de steenkolenmijnen is overkomen. Als we de balans in ecologische zin opmaken, weten we zeker dat het Nationaal Park Hoge Kempen het beste is wat de regionale natuur is overkomen. Dat kunnen we natuurlijk bewijzen aan de hand van cijfers en dat hebben we in dit boek gedaan. Maar cijfers moeten wel overeenkomen met de feitelijke situaties. Cijfers zijn immers geen feiten.


 Wie deze cijfers niet wil geloven, bevelen wij aan om eens een bezoek te brengen aan het Nationaal Park Hoge Kempen. Dan kan iedereen met eigen ogen zien dat de bewering dat het Nationaal Park een belangrijk deel is van de Vlaamse economische infrastructuur, niet te hoog gegrepen is. Maar het zal moeilijk zijn om lang rationeel te blijven. Al snel zal de sceptische of zelfs cynische onderzoeker veranderen in een genietende recreant. Want dat is uiteindelijk waar we het voor doen: om te genieten. Wij mensen doen wel vaak alsof we de natuur redden voor de das, de zonnedauw of een andere soort. Maar laten we eerlijk zijn: wij mogen het dan verschrikkelijk vinden als deze soorten zouden verdwijnen, de soorten zelf zouden zich hier in het geheel niet bewust van zijn.


 Natuurbescherming is mensenwerk. Natuurbescherming is ook mensenliefde, want zolang mensen van de natuur genieten, is er draagvlak voor natuurbescherming. Te vaak wordt dat door natuurbeschermers vergeten. De liefde die zij hebben voor de natuur, het plezier dat zij eraan beleven, ontzeggen ze nog te vaak aan de mensen die misschien de euforie missen bij het zien van een zeldzame sprinkhaan, maar die dat wél hebben bij het zien van een fraaie zonsondergang. Allemaal houden we van de natuur en daarom verkeren we daar zoveel in. Het wordt tijd dat we het hoofdstuk waarin we de burger buitensloten afsluiten. De natuurbescherming zal er alleen maar succesvoller van worden indien velen de natuur bezoeken en weten te waarderen.



Sommaire

 La société actuelle est avide de nature. Elle recherche un endroit pour se détendre, se revigorer et se reposer. Ce besoin de nature a un impact positif sur l'économie de la région. Mais si les études mettant en lumière les résultats de cet impact se sont sans cesse succédées, jamais aucune étude s'attachant aux bienfaits économiques spécifiques du Parc national de la Haute Campine n'a été publiée jusque-là. Ce livre y remédie à grand renfort d'analyses sur les bienfaits de la nature et de l'environnement en général, et sur les bienfaits du Parc national de la Haute Campine en particulier. Ce parc national poursuit un dessein économique évident. Premier et unique parc national en Belgique, il est couronné de succès sur tous les plans : touristique, pédagogique, écologique, historique et économique.

 L'application du modèle FEBO (financiers économique pour les décisions politiques) permet de démontrer les flux de trésorerie liés au patrimoine naturel et paysager de la Haute Campine. Dans ce contexte, cette étude rentre directement dans le cadre de l'initiative du programme des Nations Unies pour l'environnement, à savoir l'Etude sur l'économie des écosystèmes et de la biodiversité, ou TEEB. La TEEB est un recueil d'études mettant en lumière le potentiel de la biodiversité et les moyens d'initier davantage d'études similaires de manière à favoriser le développement et le partage des méthodes scientifiques. Toutefois, cette étude est différente. La majorité des études scientifiques s'appuie sur une méthode d'estimation pour déterminer le potentiel de la nature. Cette méthode s'attache à analyser la « disposition à payer » et la « disposition à accepter » au travers d'entretiens visant à déterminer ces valeurs.

 Ces valeurs étant fictives par définition, le modèle FEBO ne suit pas cette méthode. Nous nous sommes attachés à analyser les bénéfices réels, c'est-à-dire les flux de trésorerie que l'on peut concrètement associer à la nature environnante. Ainsi le Parc national de la Haute Campine fait-il figure d'infrastructure verte génératrice de chiffre d'affaires supplémentaire pour certains secteurs économiques de la région. Sans compter qu'il augmente la valeur de la pierre à travers une méthode qui est également appliquée à d'autres infrastructures comme les ports, les routes et les aéroports. Le modèle FEBO réconcilie l'économie avec la nature. Il permet de déterminer la valeur ajoutée de projets spécifiques à venir pour le parc. En général, ces projets ont un impact positif sur le nombre de visiteurs, sur leurs dépenses et donc sur le chiffre d'affaires généré par les activités locales et sur la création d'emploi. Même constat pour certaines « marques » comme le « patrimoine mondial de l'Unesco » qui aura un impact positif

énorme sur ces chiffres. L'avantage principal du modèle FEBO réside dans l'utilisation de données dont se servent tous les secteurs économiques traditionnels et qui sont établies par des comptables. Rappelons que les Chambres de commerce elles-mêmes utilisent également ces informations.



La majorité du patrimoine paysager européen puise ses origines dans sa fonction de source d'énergie, dans l'agriculture ou dans l'exploitation minière. Et de ce point de vue, la Haute Campine ne fait pas exception. Si l'extraction de charbon fait partie de l'histoire ancienne, à ce jour, l'extraction de sable et de gravier sévit toujours à grande échelle. Cette étude pointe du doigt l'idée selon laquelle notre économie, et l'économie de la Haute Campine, troque ses objectifs de production contre des objectifs d'éducation et de valorisation. Aujourd'hui, les touristes viennent visiter le Parc national de la Haute Campine pour se détendre, goûter à l'aventure et vivre l'histoire. Et force est de constater que l'économie locale en profite. Les entrepreneurs fournissent des services qui sont directement liés aux activités des visiteurs : excursions en pleine nature, pique-nique, visites guidées géologiques et autres gîtes. Nous pouvons identifier une multitude de dépenses et de flux de trésorerie qui peuvent être reliés au patrimoine naturel et paysager.



191 millions d'euros, c'est le chiffre d'affaires annuel associé au Parc national de la Haute Campine. Ce dernier constitue donc indéniablement une partie essentielle de l'infrastructure économique régionale. Le Gouvernement a, lui aussi, enregistré des bénéfices du Parc national sous la forme de taxes collectées à hauteur de 13 millions d'euros par an. Et les bénéfices ne se focalisent pas sur le seul chiffre d'affaires de certains secteurs comme celui des loisirs ou des soins. L'immobilier aussi compte parmi les secteurs concernés. Abstraction faite des visiteurs occasionnels, le parc national apporte énormément aux résidents permanents. Nombre d'études internationales ont montré que les biens immobiliers situés à proximité de zones naturelles et rurales augmentent leur valeur de 4 à 28 %. Donc le seul fait que la Haute Campine soit officiellement un « parc national » augmente déjà la valeur de la pierre. En tout, la valeur ajoutée à l'immobilier s'élève à 57 millions d'euros par an. Sur cette valeur ajoutée, le Gouvernement prélève chaque année 1,4 million d'euros sous forme de taxes. Les principaux services écosystémiques fournis par le Parc national de la Haute Campine sont le stockage de CO₂, l'épuration des eaux et la collecte de poussières fines. Les forêts stockent le CO₂ de gaz à effet de serre, comme le carbone, dans les troncs, les feuilles et les racines et sous forme de matière organique dans le sol. Les 4 000 hectares de forêts que compte la Haute Campine stockent au moins 44 000 tonnes de CO₂ par an, quoique multiplier ce chiffre par six donnerait probablement un

chiffre plus exact. La commercialisation des droits d'émission de CO₂ confère au stockage de gaz une valeur économique. L'argent économisé grâce aux propriétés d'épuration du parc national a, lui aussi, de la valeur pour les nombreuses installations d'eau potable qui environnent la Haute Campine. La collecte de poussières fines (résultant d'une circulation dense) par la végétation rend superflues les autres solutions créées par l'homme. Additionnés, ces services ajoutent jusqu'à 1,3 million d'euros par an aux coûts évités. Il est important de noter qu'à l'exception du CO₂, ces bénéfices économiques n'ont aucun lien avec l'économie réelle. Ils sont calculés de manière plus traditionnelle, en se basant sur des prix virtuels. C'est pourquoi le modèle FEBO s'en sert davantage comme un « argument économique ajouté ».



La Haute Campine fournit d'autres services écosystémiques à classer dans la catégorie des expériences, comme l'obscurité, le silence, l'éloignement, le contexte historique et la vie sauvage. Avec la montée en puissance de « l'économie de l'expérience », ces services pourraient même gagner en importance par rapport aux services écosystémiques traditionnels, car dans cette économie, la valeur ajoutée d'un produit est avant tout créée à travers l'expérience liée à ce produit. Au sein du parc national, on retrouve cette économie de l'expérience au travers d'excursions passionnantes visant à partir sur les traces de la faune sauvage ou en randonnée hors route. Sans oublier le fameux « sentier pieds nus ». Mais la plupart des visiteurs viennent plus volontiers ici pour apprécier le calme, l'espace et le silence. Dans la vie quotidienne, ces produits sont rares. Aussi peuvent-ils (et doivent-ils) être utilisés dans le sens d'une valeur ajoutée aux activités économiques existantes et à l'économie locale.




Le Parc national de la Haute Campine est un lieu chargé d'histoire au riche patrimoine. Le « Regionaal Landschap Kempen en Maasland » (RLKM) a aussi vocation à protéger et développer un patrimoine culturel. Fort de ce patrimoine, le RLKM a initié une étude de faisabilité sur le potentiel de la Haute Campine (y compris sur les anciennes mines environnantes) en vue d'obtenir la prestigieuse reconnaissance en tant que patrimoine mondial de l'UNESCO. Ce titre représenterait un avantage considérable pour le parc puisqu'il confirmerait son caractère unique à l'échelle planétaire. Sans compter son formidable impact sur l'économie régionale. Les taux de fréquentation des autres parcs inscrits au patrimoine mondial de l'UNESCO ont dépassé 100 %, ce qui a rapidement donné naissance à de nouvelles entreprises. Et si la valeur ajoutée du titre « site inscrit au Patrimoine mondial » est estimé à 10 % en faveur de la région, le chiffre d'affaire supplémentaire est déjà estimé à 11 millions d'euros par an.



De l'autre côté de tous ces bénéfices, on retrouve, bien évidemment, les coûts. Sur

11 ans, le RLKM dispose de 41 millions d'euros, soit près de 4 millions d'euros par an. Il est clair que les bénéfices estimés dépassent largement les coûts. D'autant qu'il y a fort à parier que les bénéfices du Parc national de la Haute Campine continuent à escalader au cours des années à venir. Et c'est là que l'utilisation du modèle FEBO, qui met l'accent sur les flux de trésorerie réels, prend tout son sens : il permet de démontrer que la nature génère de nombreuses retombées économiques, et notamment du chiffre d'affaires supplémentaire, de la création d'emplois dans certains secteurs et de la valeur ajoutée pour les biens immobiliers. Pourtant, aucun de ces bénéfices ne revient à la conservation de la nature pour les coûts relatifs à la gestion de la nature et du patrimoine. Le développement durable du parc national implique de réfléchir à des moyens de consacrer une partie de ces bénéfices à la gestion de l'infrastructure verte.

 S'il est difficile d'attribuer les flux de trésorerie actuels au patrimoine naturel et paysager, ce serait toutefois plus probable pour les nouveaux flux de trésorerie. Il est important de relier les coûts aux bénéfices pour espérer des développements et investissements futurs dans le Parc national de la Haute Campine. Il serait donc judicieux de s'en tenir à un modèle d'organisation qui permette cette égalisation ou compensation mutuelle. Ceci n'est possible que si le parc national peut accorder des droits aux entreprises de la région. Avec ce système de droits, ou « récupération de la plus-value » dans le vocabulaire de la TEEB, cette magnifique partie de la Belgique peut espérer un développement durable.

Summary



Nature, as a place to relax, recreate and rest is essential for us. The need for nature has a positive impact on the regional economy. Over and over again research has shown this impact, but the specific economic benefits of the National Park 'Hoge Kempen' were never before studied. In this book we analyse the benefits of nature and landscape in general and more specifically the benefits of the National Park 'Hoge Kempen'. The National Park deserves a clear economic perspective. It is the first and only National Park in Belgium and is in every aspect – tourism, education, ecology, history and economy – a great success.





By using the FEDS-model (Financial Economic Decision-making Support-model) it is possible to indicate the cash flows which can be related to the nature and landscape of the 'Hoge Kempen'. In this perspective, this study fits in the initiative of the UN Environmental Programme, 'The Economics of Ecosystems and Biodiversity', or TEEB. TEEB is a collection of studies which demonstrate the value of biodiversity with the intention to start more similar research and to strive for the development and exchange of scientific methods. This study however is different. Most scientific studies use an estimation method to establish the value of nature, analysing the 'willingness to pay' and the 'willingness to accept', and using interviews to determine these values. Because these values are by definition fictional, the FEDS-model does not follow this methodology. We have analyzed the real benefits, which are true cash flows that can be related to the surrounding nature. So the 'Hoge Kempen' National Park is regarded as green infrastructure which generates extra turnover in certain sectors of the regional economy and adds value to houses. The FEDS-model is also used for other infrastructures, such as harbours, roads and airports. It connects nature with economy. This makes it possible to establish the added value of specific projects for the park in the future. They have – in general – a positive effect on the amounts of visitors, their expenses and therefore on the turnover of local activities and the creation of jobs. This is also true for certain 'labels' such as 'UNESCO world heritage', which will have an enormous positive impact on these figures. The general main advantage of the FEDS-model is the use of data which are used in all regular sectors of the economy and which are established by accountants and used by the Chambers of Commerce.




Most of Europe's landscapes originate from the fact that they were used as an energy source, agriculture or mining. And this is not different for the 'Hoge Kempen'. The coal extraction has disappeared, but to this day, sand and gravel are still extracted on a large scale. This study also clearly shows that nature, especially nature in the

'Hoge Kempen, has become of great value for education and healthcare instead of just being exploited by a production economy. Tourists nowadays visit the 'Hoge Kempen' National Park to relax, to find adventure and to experience history. It is obvious that the local economy reacts strongly to this phenomenon. Entrepreneurs are providing services which are linked to the activities of visitors, such as wildlife excursions, pick nicks, geological tours and lodging. We can identify a multitude of expenditures, cash flows which can be retraced to nature and landscape.

 The identified turnover related to the 'Hoge Kempen' National Park is 191 million euros per year, which makes the park an important part of the regional economic infrastructure. The government also benefits from the National Park in the form of collected taxes (annually 13 million Euros). The benefits not only concern turnover in sectors like recreation or care, but also real estate. Apart from the temporary visitors, the National Park is of great value for permanent residents. Many international studies have shown that real estate close to natural and rural areas gains an added value between 4 and 28%. The sole fact that the 'Hoge Kempen' bears the title of "National Park" already increases the value of property. In total, the added value to real estate is 57 million Euros annually. The government receives 1.4 million Euros in taxes annually over this added value.

 The main ecosystem services provided by the 'Hoge Kempen' National Park are: storage of CO₂, purification of water and collection of fine dust. Forests store the greenhouse gas CO₂ as carbon in their trunks, leaves, and roots and as organic material in the soil. The 4.000 hectare forest of the 'Hoge Kempen' stores at least 44.000 tonnes of CO₂ per year, but it is more likely to be six times as much. The trade in CO₂ emission rights gives an economical value for storage of the gas. Also the money saved by the purifying properties of the National Park is of value for the multiple drinking water installations surrounding the 'Hoge Kempen'. Fine dust, which is a result of heavy traffic, absorbed by vegetation makes other, man-made solutions superfluous. Together, these services add up to 1.3 million Euros a year in avoided costs. It's important to state that – apart from CO₂ – these economic benefits are not connected to the real economy. They are calculated in a more traditional way, by using shadow prices. In the FEDS-model they are therefore used as 'added economic argumentation'.

 Other ecosystem services the 'Hoge Kempen' provides, are experiences like darkness, silence, remoteness, historical background and wildlife. These services may be even more important than the traditional ecosystem services with the rise of the 'experience economy', where the added value of products is mainly created by creating

experiences surrounding the product. Within the National Park, we find this experience economy in exciting excursions for spotting wildlife and off road hiking. There's of course also the famous "barefoot path". But most visitors still come here to experience peace, space and silence. These products are scarce in everyday life and can – and must – be used in order to create added value to the existing economic activities and the local economy.



The National Park 'Hoge Kempen' has a rich history and a valuable heritage. The Regional 'Kempen' and 'Maasland' Landscape (RLKM) also aims to protect and develop cultural heritage. Because of this heritage, RLKM has initiated a feasibility study on the potential of the 'Hoge Kempen' (including the surrounding former mining sites) to get the prestigious acknowledgement as UNESCO-world heritage. This title would be of tremendous importance for the park, because it confirms its uniqueness at a global level. But it would also have a huge impact on the regional economy. Visitor rates in other UNESCO-world heritage parks have risen over a 100%, to be quickly followed by new businesses. Even if the added value of the title 'world heritage site' to the region is estimated at 10%, the extra turnover would already be 11 million euro a year.



Downside to all these benefits are, of course, the costs. For a period of 11 years, RLKM has 41 million Euros to its disposal, in other words, about 4 million euro a year. It is clear that the benefits already greatly exceed the costs. It is likely that, considering the chances and coming developments, the benefits of the 'Hoge Kempen' National Park will increase even further in the coming years. And now the main advantage of working with the FEDS model, with its emphasis on real cash flows, becomes clear: it shows nature generates a lot of economic benefits, like extra turnover, jobs in certain sectors, and added value for houses, but nothing of this all comes back to nature conservation for the costs of the management of nature and heritage. For a sustainable development of National Park, it would be a sound strategy to look for ways to receive part of these benefits in order to manage the green infrastructure.



It is of course tricky to bend current cash flows back to nature and landscape, but for new cash flows this could still be possible. For future developments and investments in the National Park 'Hoge Kempen', it is important to link both costs and benefits. Therefore, it is advisable to stick to an organisational model in which this mutual equalization or settlement can take place. This is only possible if the National Park can grant rights to businesses in the region. With this system of rights – in TEEB terms 'value capturing' – a sustainable basis can be created for this beautiful part of Belgium.

Noten

- 1 (Re)connection model ©RLKM – (Re)connecting society with the natural herigate. 4 Strategisc elements: (Re) connect nature with nature – (Re)connect people with nature – (Re)connect business with nature – (Re) connect policy with practice.
- 2 Regionaal Landschap Kempen en Maasland – www.rlkm.be
- 3 Quintus Horatius Flaccus was een Griekse dichter in de literaire kring rond Maecenas uit de tijd van 33 v. Chr. <http://www.encyclo.nl/begrip/utile%20dulci>
- 4 Tussen Kunst en Kitsch is een TV-programma van de Nederlandse omroep Avro waarin waardevolle en waardeloze spullen van kijkers op waarde worden geschat door een deskundige. <http://www.teebweb.org/>
- 5 Van der Maarel J. et al. (1976), Studierapporten Rijksplanologische Dienst, Algemeen Ruimtelijk Planningskader, deel 3b Samenvatting Globaal Ecologisch Model. Den Haag: Ministerie van VROM.
- 7 Internationaal instituut voor natuurbescherming gelieerd aan de Verenigde Naties. www.iucn.org
- 8 Samenwerkingsverband waarin het Vlaams Gewest, de provincie, gemeenten, natuurverenigingen en landbouworganisaties participeren. www.rlkm.be
- 9 Studiedienst van de Vlaamse regering, Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 10 Bade T. en R. Lardinois (2009), Het Energielandschap. Zeist: KNNV Uitgeverij.
- 11 De Coster M. (2001), Masterplan Nationaal Park Hoge Kempen. RLKM vzw.
- 12 Studiedienst van de Vlaamse Regering, SCV-survey, 2010.
- 13 De Coster M. (2001), Masterplan Nationaal Park Hoge Kempen. RLKM vzw.
- 14 Regionaal Landschap Kempen Maasland. www.tripleee.nl
- 15 Luttik, J., 2000, The Value of Trees, Water and Open Space as Reflected by House Prices in the Netherlands, Landscape and Urban Planning, 48, pp 161-167.
- 17 Milieu en Natuur Planbureau (2003), Natuurbalans 2002. Bilthoven: MNP.
- 18 Bervaes, J.C.A.M., J. Vreke, 2004, De invloed van groen en water op de transactieprizen van woningen. Alterra-rapport 959. Wageningen.
- 19 Fennema, A.T., F.R. Veenenklaas en J. Vreke, 1996, Meerwaarde woningen door de nabijheid van groen. Stedenbouw en Ruimtelijke ordening 1996 en Luttik, J. en M. Zijlstra, 1997, Woongenot heeft een prijs. DLO-Staringcentrum, Wageningen.
- 20 Bade T., R. Enzerink en G. Smid (2008), Kop en munt, Nationaal Park Weerribben-Wieden als drager van de regionale economie. Arnhem: Triple E.
- 21 www.immothekeer.be
- 22 http://www.kadaster.be/Belgie/Limburg/Genk/Immo_prijzen (FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie) en www.immothekeer.be
- 23 <http://fiscus.fgov.be/interfakrednl/vragen/kadaster/cad5.htm>
- 24 <http://BelastingportaalVlaanderen.be>
- 25 Provincie Limburg (2010), Allemaal CO₂-Neutraal. Milieubeleidsplan Provincie Limburg 2010-2013. Hasselt. En Bade T., F. Tonnejck en B. van Middendorp (2011), Kroon op het werk. Werken aan het juiste klimaat voor mensen en bomen. Arnhem: Triple E.
- 26 www.emissierechten.nl/marktanalyse, 2011.
- 27 <http://www.un-redd.org/>
- 28 Bade t. en O. van der Schroeff (2006), De Veluwe verdient beter! De nieuwe economie van de Veluwe. Arnhem: Triple E. En www.vewin.nl
- 29 Bade T., G. Smid en F. Tonnejck (2011), Groen Loont! Over maatschappelijke en economische baten van stedelijk groen. Arnhem: Triple E.
- 30 <http://www.pbl.nl/>
- 31 Bade T., G. Smid en F. Tonnejck (2011), Groen Loont! Over maatschappelijke en economische baten van stedelijk groen. Arnhem: Triple E.
- 32 <http://www.ademloos.be/nieuws/eu-stuurt-belgi%C3%AB-naar-europees-hof-voor-het-teveel-aan-fijn-stof>
- 33 <http://geoloket.vmm.be/RUP/map.phtml>.
- 34 Pine, J. & J. Gilmore (1999), The Experience Economy. Boston: Harvard Business School Press.
- 35 Bade T., R. Enzerink, b. van Middendorp en G. Smid (2010) Wild van de economie. Over de baten van bronst, burlen en andere beestachtige belevenissen. Zeist: KNNV Uitgeverij.
- 36 Groot Bruinderink, G.W.T.A, D.R. Lammertsma, A.T. Kuiters, A.J. Griffioen & H. Kuipers (2005), Edelherten in de Gelderse Poort; haalbaarheidsstudie. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1153.
- 37 Elin Dahlin, Norwegian Institute for Air Research, in: EC Advanced Study Course Cultural Heritage Protection in a Sustainable Society, 2003, p.4
- 38 <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/351188/2009/06/23/Geen-baal-geld-voor-de-Waddenzee.dhtml>
- 39 Bade, T. (2005), Van Betuwe route naar Veluweroute. De Nederlandse natuurontwikkeling op de rails. Zeist: KNNV Uitgeverij.
- 40 Brundtland, G (ed) (1987), Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.



Colofon

Auteurs:	Tom Bade, Aafke van Erk, Saskia Houben, Gerben Smid
Vormgeving:	Pim Vijftigschild
Fotografie:	Erwin Cristis (2, 6, 28, 38 boven, 59, 62, 74, 80, 86, 91, 92, 100 boven, 111); Anneleen Mengels (4, 13, 21 boven, 61 onder, 73, 78-79); Kristien Wintmolders (8, 84 onder); Misjel Decler (14, 21 onder, 22, 46-47, 61 boven, 90, 100 onder, 102); RLKM vzw (34), Stad Genk (37, 84 boven); Kattevennen-Europlanetarium vzw (38 onder)
Kaartmateriaal:	Peter De Vries © Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw (24, 42, 52)
Druk:	Drukmotief
Met dank aan:	Kees Schep (ondersteunende diensten); Rinette Timmerman, Tineke Savenije en Maarten de Wit (tekstredactie)

Deze productie is tot stand gekomen in opdracht van en in samenwerking met:



Dit boek is een uitgave van Triple E Productions.



Kenniscentrum Triple E
Oude Kraan 8
6811 LJ Arnhem, Nederland
026 - 370 14 81
www.tripleeee.nl

ISBN/EAN: 978-90-8942-012-1



Tom Bade | Aafke van Erk | Saskia Houben | Gerben Smid

Hoge Kempen, *hoge baten*

Het Nationaal Park Hoge Kempen is het eerste en enige Nationale Park van België. Jaarlijks trekt het park vele bezoekers met haar bijzondere natuur en geschiedenis.

Het Nationaal Park Hoge Kempen heeft een bijzondere afwisseling van droge en natte natuur, hetgeen zich manifesteert in hoge biodiversiteit. Maar bovenal is het park van een betoverende schoonheid. En die schoonheid nodigt uit tot een bezoek aan het gebied. En deze bezoekers laten een spoor van bestedingen achter. Daarom wordt hier een boekje open gedaan over de baten van natuur en landschap in het algemeen en de baten van het Nationaal Park Hoge Kempen in het bijzonder. Wij lopen in het voetspoor van de bezoekers en hun bestedingen.

In dit boekje hebben we de bijdrage van de Hoge Kempen aan de regionale economie in kaart gebracht. Deze 'groene baten' zijn aanzienlijk. Niet alleen het toerisme brengt geld naar de regio door middel van horeca en detailhandel, maar ook de

huizenmarkt wordt positief beïnvloed door de aanwezigheid van het nationaal park. De belastingen die hier op hun beurt uit voortvloeien komen ten goede aan de overheid. Door zowel de kosten als de baten te berekenen heeft Triple E inzichtbaar gemaakt dat het Nationaal Park Hoge Kempen van groot belang is voor de lokale economie. Vandaar de titel: Hoge Kempen, hoge baten.

Ambities heeft het Nationaal Park Hoge Kempen meer dan genoeg, zoals het verkrijgen van de status van Werelderfgoed. Mocht dat lukken dan zal dat de status van het Nationaal Park Hoge Kempen zeker ten goede komen. En dat zal de bezoekers doen toenemen en daarmee de bestedingen en daarmee de inkomsten voor de regionale economie.

Het lijkt echter wenselijk dat in de toekomst ook wordt gekeken naar mogelijkheden om een deel van deze baten ten goede te laten komen aan het behoud en beheer van het nationale park.

Immers, ook deze groene infrastructuur vergt onderhoud en de middelen die de overheid daarvoor beschikbaar stelt zullen de komende jaren zeker onder druk staan. Voor alle duidelijkheid: in dit boek wordt niet de waarde van het Nationaal Park Hoge Kempen in beeld gebracht, die is immers onmeetbaar. Maar de baten die samenhangen met deze ongrijpbare groene waarden kunnen we wel bepalen. Vandaar dat in dit boek ook wordt ingegaan op de mogelijkheden om middels een systeem van rechten een deel van de revenuen terug te laten vloeien naar de natuur. Zodat we in de toekomst met recht kunnen spreken van een duurzame financiële basis onder het Nationaal Park Hoge Kempen; een gebied van ongeken- de gekende schoonheid.

